Literary Interdisciplinary Research, Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Biannual Journal, Vol. 8, No. 2, Autumn and Winter 2026-2027, 263-313
https://www.doi.org/10.30465/lir.2025.51778.2013

Theoretical Framework for Ecological Discourse Analysis:

An Interdisciplinary Approach to the Ecological Analysis of Persian Literary Texts

Maryam Sadat Fayyazi*

Abstract

The present inquiry provides a theoretical elucidation of ecological discourse analysis- a novel approach in Linguistics grounded in Systemic Functional Linguistics (SFL), which incorporates the concept of ecosophy to explore the relationship between Language and ecosystem. Ecological discourse analysis, emphasizing the principles of diversity and harmony as well as interaction and coexistence, classifies discourses based on their environmental impact into three categories ecobeneficial, ecodestructive and ecoambivalent. This theoretical framework expands upon the experiential, interpersonal, logical and textual metafunctions along with their corresponding linguistic system such as transitivity, modality, appraisal, thematic structure, cohesion and coherence in order to investigate the linguistic mechanisms underlying environmental discourses. The literature review section, by highlighting the theoretical and methodological boundaries between ecological discourse analysis and ecocriticism, warns against conflating these two approaches in certain Persian-language studies. The purpose of this theoretical exposition is to provide a precise foundation for the appropriate application of this approach to Persian literary and linguistic texts and to caution against the premature adaptation of concepts that cannot be properly applied without a thorough understanding of their theoretical underpinnings.

Keywords: Ecological Discourse Analysis, experiential metafunction, interpersonal metafunction, textual metafunction, logical metafunction.

* Associate Professor of Linguistics, Department of East Asia, Asian Cultural Documentation Center, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran, m.fayyazi@ihcs.ac.ir

Date received: 27/04/2025, Date of acceptance: 15/09/2025

Introduction

In recent decades, the escalation of global ecological crises—ranging from climate change and biodiversity loss to environmental pollution and resource depletion—has urged the humanities and social sciences to reconsider the human–nature relationship through innovative and interdisciplinary approaches. These crises are not merely scientific or technical problems; they are also cultural, social, and linguistic phenomena that demand a deeper reflection on the ways human beings conceptualize, represent, and interact with the natural environment. Among the various approaches that have emerged, Ecological Discourse Analysis (EDA) has gained particular prominence. Rooted in Systemic Functional Linguistics (SFL) and enriched by the philosophical concept of ecosophy, EDA offers a novel framework for examining how language actively constructs ecological realities. It emphasizes that language is not merely a reflective medium that mirrors reality but rather an active agent that shapes ecological consciousness and practices. Discourses, therefore, can contribute either to ecological sustainability or to environmental degradation and anthropogenic exploitation.

Within the Persian research context, the introduction of EDA carries special significance. On the one hand, it addresses the theoretical vacuum that exists in ecolinguistics and ecological discourse studies in Persian literary scholarship. On the other hand, it seeks to disentangle the frequent conflation between EDA and ecocriticism, which has led to methodological inconsistencies in many Persian-language studies. While ecocriticism is primarily concerned with ideological and thematic critique of environmental representation, EDA provides a linguistically grounded framework that focuses on the structural and functional mechanisms of discourse. The purpose of this study is thus to provide a comprehensive theoretical foundation for the application of EDA to Persian literary and linguistic texts, paving the way for more rigorous and interdisciplinary explorations of the relationship between language and ecology.

Materials & Methods

The present study adopts a theoretical and documentary methodology, relying on the systematic reading and interpretation of He Wei's framework for ecological discourse analysis. This model builds upon Halliday's Systemic Functional Linguistics, which is founded on the idea that language simultaneously performs multiple metafunctions. In EDA, the four metafunctions—experiential,

interpersonal, textual, and logical—are expanded and reinterpreted through an ecological lens. Each metafunction is associated with particular linguistic systems: the experiential metafunction with transitivity, the interpersonal with modality and appraisal, the textual with thematic structure, cohesion, and coherence, and the logical with taxis system, representation manner and logico-semantic system. These systems are examined not only as abstract grammatical categories but also as ecological indicators that reveal the orientation of a discourse toward sustainability or destruction.

The materials for this theoretical exploration consist of two types of sources: first, international scholarship in ecological discourse analysis, systemic functional linguistics and ecolinguistics; and, and second, Persian-language studies that have attempted to engage with ecological issues in literature. A critical review of the latter reveals that many of these works have mistakenly employed the label "discourse analysis" while in fact relying on ecocritical methods. By clarifying epistemological and methodological boundaries between the two approaches, the study establishes an operational model of EDA that can be effectively adapted for analyzing Persian literary discourse. The method is thus not empirical in the traditional sense of data collection, but it is analytical, comparative, and conceptual, designed to build a bridge between global theoretical developments and local scholarly practices.

Discussion & Result

The findings of this study highlight the distinctive contributions of EDA. One of the most important outcomes is the classification of discourses into eco-beneficial, eco-destructive, and eco-ambivalent types, depending on their alignment with ecosophical principles of diversity, harmony, interaction, and coexistence. Eco-beneficial discourses are those that reinforce sustainable values and harmonious human–nature relations, while eco-destructive discourses promote exploitation, anthropocentrism, and ecological harm. Eco-ambivalent discourses occupy an intermediate position, where the ecological orientation remains unclear or contradictory.

An examination of Persian literary and linguistic scholarship reveals that a significant portion of existing studies, although thematically concerned with environmental issues, remain ecocritical in nature rather than ecolinguistic. For instance, many analyses focus on binary oppositions such as human versus nature or culture versus environment, but do not engage with the linguistic mechanisms—

such as transitivity choices, evaluative language, or thematic structures—that actually produce and sustain ecological meanings. As a result, these studies risk overlooking the active role of language in shaping ecological realities. By contrast, EDA draws attention to precisely these mechanisms, showing how linguistic structures can reproduce dominant unsustainable discourses or, alternatively, provide resources for resistance and ecological awareness.

Applying this framework to Persian literary texts opens up new avenues of research. The EDA of transitivity system examines whether the process type, participant roles, and circumstantial roles are all correspondent with the cosophy of "Diversity and Harmony, Interaction and Co-existence" as well as the four ecosophy maxims (maxim of quantity, quality, diversity, and interaction). The appraisal system enables an analysis of evaluative language, revealing whether texts promote positive attitudes toward ecological balance or reinforce negative and exploitative perspectives. Thematic structure and cohesion can be studied to understand how ecological issues are foregrounded or backgrounded in narrative organization.

Conclusion

The present study both introduces the introduction of Ecological Discourse Analysis and demonstrates its application in Persian literary and linguistic studies concerned with environmental issues. Theoretically, it fills a gap in the current research landscape by providing a linguistically systematic approach to ecological studies. Methodologically, it distinguishes itself from ecocriticism by offering precise analytical tools that examine the linguistic mechanisms underpinning ecological meaning.

Ultimately, EDA offers more than a framework for textual analysis: it provides a mechanism for fostering ecological consciousness and promoting sustainable practices within society. By rethinking how Persian literary and cultural discourses construct the human–nature relationship, scholars and readers can contribute to a deeper awareness of not only ecological challenges and opportunities but also cultural identity and social responsibility. In this sense, ED as an interdisciplinary intertwining language, literature and ecosystem is not only an academic innovation but also a pathway toward tackling ecological crises.

Bibliography

Abshirini, Asad; Salehi Mazandarani, Mohammad Reza; Jokar, Manouchehr; Hayatdavoodi, Fatemeh (2022), 'Critique and Analysis of Moniru Ravanipour's Ecological Story"Ahle Ghargh" with a Look at the Discourse of Power', *Literary Text research*, 26 (94), 7-33. [in Persian].

Bang, Jørgen Christian, & Døør, Jørgen (2007), *Language, Ecology and Society: A Dialectical Approach*, London: Bloomsbury.

Cheng, Ming (2022), 'Theoretical Framework for Ecological Discourse Analysis: A Summary of *New Developments of Ecological Discourse Analysis*', *Journal of World Languages*, 8 (1), 188-226.

Couto, Hildo Honorió do (2014), 'Ecological Approaches in Linguistics: A Historical Overview', *Language Science*, 41. 122-128.

Fill, Alwin (1993), *Ökolingustik. Ein Einführung*, Tübingen: Narr.

Fill, Alwin & Mühlhäsler, Peter (2001), *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment*, London: Continuum.

Fill, Alwin & Penz, Hermine (2018), 'Ecolinguistics in the 21th Century: New Orientations and Future Directions', *The Routledge Handbook of Ecolinguistics*, Alwin F Fill & Hermine Pens (eds.), 437-443, New York: Routledge.

Halliday, Michael A. K. (1990), 'New Ways of Meaning: The Challenge to Applied Linguistics', *Journal of Applied Linguistics*, 6. 7-36.

Halliday, Michael A. K. & Matthiessen, Christian M. I. M. (2014), *Halliday's Introduction to Functional Grammar*, 4th Edition, London: Routledge.

Haugen, Einar Ingvald (1972), 'The Ecology of Language' *The Ecology of Language: Essays by Einar Haugen*, In Anwar S. Dil (ed.), 325-339, Stanford: Stanford University Press.

He, Wei (2021), 'Ecological Discourse Analysis: Further Development of the Hallidayin Model', *Foreign Language Education*, 42 (1). 20-27.

He, Wei, Gao, Ran & Liu Jiahuan (2021), *Shengati Huayu Fenxi Xinfazhan Yanjiu [New Developments of Ecological Discourse Analysis]*, Beijing: Tsinghua University Press.

He, Wei & Liu, Jiahuan (2020), 'Diversity and Harmony, Interaction and co-existence: Construction and Development of Ecosophy', *Shandong Foreign Language Teaching*, 41 (1). 12-24. [in Chinese]

He, Wei & Ma, Zijie (2020), 'Appraisal System from an Ecolinguistic Perspective', *Journal of Foreign Language*, 43 (1). 48-58. [in Chinese]

He, Wei & Ma, Zijie (2020a), Theme System from an Ecolinguistic Perspective, *Foreign Languages in China*, 17 (4). 23-32. [in Chinese]

He, Wei & Ma, Zijie (2020b), 'Cohesion and Coherence System from an Ecolinguistic Perspective', *Journal of Beijing International Studies University*, 42 (2). 26-45. [in Chinese]

He, Wei & Wang, Minchen (2019), 'A Contrastive Study of English and Chinese Clause Structure', *Journal of Shanghai Jiao Tong University*, 27 (3). 116-137. [in Chinese]

He, Wie & Wei, Rong (2018a), 'Diversity and Harmony, Interaction and c0-existence-Theoretical Framework for Ecological Discourse Analysis', *Foreign Language Research*, 41 (6). 28-35. [in Chinese]

He, Wie & Wei, Rong (2018b), 'The Paradigm of Discourse Analyses and the Theoretical Foundation of Ecological Discourse Analysis', *Contemporary Rhetoric*, 37 (5). 63-73. [in Chines]

Hedayatizadeh, Hajar; Karami Chemeh, Yousef (2023), 'The Discourse of Ecologicalism in the Works of Ali Ashraf Darvishan', *Literary Discourse Analysis*, 1 (1), 109-129. [in Persian]

Huang, Guowen & Zhao, Ruihua (2021), 'Harmonious Discourse Analysis: Approaching Peoples' Problems in a Chinese Context', *Language Science*, 85. 1-19.

LeVasseur, Todd (2015), 'Defining 'ecolinguistics?': Challenging Emic Issue in an Evolving Environmental Discipline', *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 5. 21-28.

Martin, James R. & White, Peter R. R. (2005), *The Language of Evaluation: Appraisal in English*, London: Palgrave Macmillan.

Mühlhäsler, Peter (2003), *Language of Environment, Environment of Language: A Course in Ecolinguistics*, London: Battlebridge.

Oskooi, Narges (2020), 'Analysing the Environmental Discourse of Dr. Datis' Novel Relying on Ecological Criticism' *LIRE*, 17 (67), 9-28. [in Persian]

Penz, Hermin and Fill, Alwin (2022), 'Ecolinguistics: History, Today, and Tomorrow', *Journal of World Languages*, 8 (1), 232-253.

Sapir, Edward (2001) [1912], 'Language and Environment', *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment*, In Alwin Fill and Peter Mühlhäsler (eds.), 13-23, London: Continuum.

Steffen, Sune V. & Fill, Alwin (2014), 'Ecolinguistics: The State of the Art and Future Horizons', *Language Science*, 41. 6-25.

Stibbe, Arran (2015), *Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories We Live By*, London: Routledge.

Trampe, Wilhelm (2018), 'Euphemisms for Killing Animals and Other Forms of Their Use', *The Routledge Handbook of Ecolinguistics*, In Alwin F Fill & Hermine Pens (eds.), 325-341, New York: Routledge.

Trim, Jogn L. M. (1959), 'Historical, Descriptive and Dynamic Linguistics', *Language and Speech*, 2 (1). 9-25.

Voegelin, Carl F. & Voegelin, Florence M. (1964), 'Languages of the World: Native American Fascicle One', *Anthropological Lingusitics*, 6 (6). 1-149.

Voegelin, Carl F., Voegelin, Florence M. & Schutz Jr, Noel W. (1967), 'The Language Situation in Arizona as Part of the Southwest Culture Area', *Studies of the Southwestern Ethnolinguistics:*

Meaning and History in the Languages of the American Southwest, In Dell H. Hymes & William E. Bittle (eds.), 403-451, The Hauge & Paris: Mouton.

Wu, Yina (2018), 'Ecological Discourse Analysis', *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 181, 646-649.

Zhang, Ruijie & He, Wei (2020), 'Human-Nature Relationships in Experiential Meaning: Transitivity System of Chinese from an Ecolinguistc Perspective', *Journal of World Languages*, 6 (3). 217-235.

Zhou, Wenjuan (2021), 'Ecolinguistics: A Half-Century Overview', *Journal of World Languages*, 7 (3). 461-482.

پژوهش‌های بین‌رشته‌ای ادبی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
دوفصل‌نامهٔ علمی (مقالهٔ پژوهشی)، سال ۸، شمارهٔ ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۵

مبانی نظری تحلیل گفتمان بوم‌گرا:
رویکردی بین‌رشته‌ای برای خوانش زیست‌محیطی متون ادبی فارسی

مریم سادات فیاضی*

چکیده

جستار حاضر به تبیین نظری تحلیل گفتمان بوم‌گرا می‌پردازد؛ رویکردی نوین در زبان‌شناسی که بر مبنای زبان‌شناسی نقشگرای نظام‌مند شکل گرفته و با افزودن مفهوم بوم‌آگاهی» به مطالعهٔ نسبت زبان و زیست‌بوم می‌پردازد. تحلیل گفتمان بوم‌گرا، با تأکید بر اصول «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی»، گفتمان‌ها را بر اساس تأثیرشان بر محیط زیست به سه دستهٔ بوم‌مفید، بوم‌ستیز و برابربوم تقسیم می‌کند. این چارچوب نظری با گسترش فرانقش‌های تجربی، بینافردی، منطقی و متنی، و نظام‌های زبانی متناظر با آنها نظیر گذرایی، وجه، ارزیابی، آغازگر، انسجام و پیوستگی می‌کوشد سازوکارهای زبانیِ شکل‌دهنده به گفتمان‌های زیست‌محیطی را واکاوی کند. در بخش پیشینه مقاله، با تأکید بر مرزهای نظری و روش‌شناختی میان تحلیل گفتمان بوم‌گرا و نقد بوم‌گرا، نسبت به خلط این دو رویکرد در برخی پژوهش‌های زبان فارسی هشدار می‌دهد. هدف از تبیین نظری پیش‌رو، فراهم آوردن زمینه‌ای دقیق برای کاربرد درست این رویکرد در متون ادبی فارسی و پرهیز از کاربست شتاب‌زده از مفاهیمی است که بدون درک مبانی نظری‌شان، به درستی قابل تعمیم نیستند.

کلیدواژه‌ها: تحلیل گفتمان بوم‌گرا؛ فرانقش تجربی؛ فرانقش بینافردی؛ فرانقش متنی؛ فرانقش منطقی؛ بوم‌آگاهی.

* دانشیار گروه آسیای شرقی، مرکز اسناد فرهنگی آسیا، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی،
msfayyazi@gmail.com
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۴

۱. مقدمه

در عصر بحران‌های فراگیر زیست‌محیطی، علوم انسانی نیز در تلاشی بینارشته‌ای، رویکردهایی نو را در بازاندیشی در مناسبت انسان با محیط زیست پدید آورده است. یکی از این رویکردها، تحلیل گفتمان بوم‌گرا است که از دل نظریهٔ زبان‌شناسی نقشگرای نظام‌مند سربرآورده و با افزودن مفهوم بوم‌آگاهی به بوم‌زبان‌شناسی زبان، افقی تازه برای فهم گفتمان‌های انسانی در نسبت با زیست‌بوم می‌گشاید و پا به عرصهٔ تحلیل متون ادبی می‌گذارد. این نظریه با تأکید بر اصولی همچون «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی»، زبان را نه تنها بازتاب واقعیت که عاملی فعال در ساخت آن می‌داند؛ عاملی که می‌تواند در پایداری یا تخریب محیط زیست نقش‌آفرین باشد.

ضرورت معرفی این نظریه در فضای پژوهشی زبان فارسی از یک‌سو، به سبب خلأ نظری موجود در شناسایی دقیق مبانی بوم‌زبان‌شناسی است و از سوی دیگر، به دلیل خلط مفهومی رایج میان تحلیل گفتمان بوم‌گرا و نقد بوم‌گرا. بسیاری از پژوهش‌ها در حوزهٔ زبان و ادبیات فارسی، در حالی از واژگان و مفاهیم این حوزه بهره می‌بردند که چارچوب نظری و روش‌شناسی دقیق آن را به کار نمی‌گیرند؛ یا تحلیل‌های خود را بر بنیاد دیدگاه‌های ناهمساز و در پاره‌ای موارد متعارض با بنیان‌های نظری تحلیل گفتمان بوم‌گرا سامان می‌دهند. کاربست روش‌شناسی نادرست برای نظریه‌ای که خود از روش‌شناسی بسیار منسجم و جامعی برخوردار است، بیانگر عدم شناخت خاستگاه‌های فلسفی، معرفتی و سازوکارهای آنها است. اگرچه فصل مشترک تحلیل گفتمان بوم‌گرا و نقد بوم‌گرا را می‌تواند ملاحظات زیست‌محیطی هر دو نظریه در شمار آورد لیکن خاستگاه‌های معرفت‌شناختی و روش‌شناختی موجب افتراق آنها از یکدیگر می‌شود. ازاین‌رو، تبیین دقیق این نظریه و تمایز آن از سایر رویکردهای نقد بوم‌گرا ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌نماید.

هدف نوشتار حاضر، معرفی چارچوب نظری تحلیل گفتمان بوم‌گرا بر اساس اثر وی هی و همکاران (۲۰۲۲) است. این چارچوب، با بهره‌گیری از نظام فرانقش‌های تجربی، بینافردی، متنی و منطقی می‌کوشد الگوهایی دقیق و عملی برای تحلیل گفتمان‌هایی فراهم آورد که نقشی در بازتولید یا مقاومت در برابر گفتمان‌های ناپایدار زیست‌محیطی دارند. از خلال این بازخوانی، می‌توان زمینه‌ای برای گسترش پژوهش‌های بینارشته‌ای در زبان فارسی فراهم آورد که نسبت به بحران‌های زیست‌محیطی معاصر حساس‌تر و از منظر بوم‌شناختی دقیق‌تر باشند.

بوم‌زبان‌شناسی که به عنوان بخشی از «چرخش زیست‌محیطی» در علوم انسانی و اجتماعی پدیدار شد به مطالعهٔ رابطهٔ میان زبان و محیط زیست و سازوکارهای تأثیر متقابل آنها می‌پردازد (استیب، ۲۰۱۵: ۷). دو رویکرد عمدهٔ این حوزه عبارتند از: نخست، تأثیر محیط زیست بر زبان که ملهم است از اثر هاگن (۱۹۷۲) با عنوان «بوم‌شناسی زبان» (The Ecology of Language/ language ecology) و معروف به «رویکرد هاگنی» (Haugenian approach)، و دوم، تأثیر زبان بر محیط زیست، که با اثر هالیدی (۱۹۹۰) تحت عنوان «راه‌های جدید معنا: چالش‌هایی برای زبان‌شناسی کاربردی» آغاز شد و به «بوم‌زبان‌شناسی» (Ecological linguistics) یا «رویکرد هالیدیی» (Hallidayan approach) شناخته می‌شود (فیل، ۲۰۰۸).

رویکرد هالیدیی، که خاستگاه شکل‌گیری نظریهٔ تحلیل گفتمان بوم‌گرا است، تاکنون مسیرهای متفاوتی را پیموده. در آغاز، ویژگی‌های غیربوم‌شناختیِ واژگان و دستور زبان انگلیسی در کانون توجه این رویکرد قرار داشت، اما در ادامه مطالعهٔ ویژگی‌های بوم‌شناختی گفتمان نیز به آن راه یافت. این مطالعات ابتدا با استناد به تحلیل گفتمان انتقادی یا سی‌دی‌اِی (Critical Discourse Analysis/CDA) و تحلیل گفتمان تأییدی یا پی‌دی‌اِی (Positive Discourse Analysis/ PDA) به سامان می‌رسید؛ و در سال‌های اخیر، با گسترش این رویکرد توسط هی وِی (He Wei) در قالب تحلیل گفتمان بوم‌گرا یا ای‌دی‌اِی (Ecological Discourse Analysis/ EDA) به عنوان رویکردی مستقل صورت می‌پذیرد (هی، ۲۰۲۱). تحلیل گفتمان بوم‌گرا، تحلیل گفتمانی با محوریت زیست‌محیطی است که از منظر زبان‌شناسی و بر اساس بوم‌آگاهی[1] (ecosophy) یعنی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» انجام می‌شود (هی و وی، ۲۰۱۸ ب: ۶۶). این چارچوب که بر بنیان‌های نظری زبان‌شناسی نقشگرای نظام‌مند استوار است، به بیان تأثیرات کاربردِ زبان بر محیط زیست می‌پردازد که می‌تواند بوم‌مفید (eco-beneficial)، بوم‌ستیز (eco-destructive) و برابربوم (ecoambivalent) باشد و هدف آن افزایش آگاهی بوم‌شناختی افراد جامعه، بهبود رفتارهای زیست‌محیطی آنها و در نهایت ترویج توسعهٔ پایدار و هماهنگ با زیست‌بوم است.

۲. پیشینه

در پنجاه سال گذشته، بوم‌زبان‌شناسی که به عنوان شاخه‌ای کوچک از مطالعات زبان‌شناسی سربرآورده بود، به دو زیرشاخه انشتقاق یافت و چشم‌اندازی تازه به مطالعات زبان گشود و

اندک زمانی بعد، از آن رو که به مطالعه‌ی یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی آدمی یعنی تخریب محیط زیست و پیامدهای آن می‌پرداخت، در کانون مطالعات زبان‌شناختی جای گرفت. اگرچه پژوهشگرانی چون کوتو (Couto) (۲۰۱۴)، لوواسور (LeVasseur) (۲۰۱۵)، موهایزلر (Mühlhäusler) (۲۰۰۳) و ژو (Zhou) (۲۰۲۱) پیشینه‌ی مطالعات میان زبان و محیط را در طول تاریخ بررسی کرده‌اند، لیکن در مقالهٔ حاضر، ابتدا پیشنه‌ای مختصر از روند توسعهٔ بوم‌شناسی زبان و ردپای نخستین دیدگاه‌های بوم‌شناختی دربارهٔ زبان ارائه می‌شود، سپس رویکردهای غالب در این حوزه معرفی می‌گردند.

ادوارد ساپیر (Edward Sapir) (۱۹۱۱) تأثیر محیط فیزیکی (مانند ویژگی‌های جغرافیایی، توپوگرافی و اقلیم) و محیط اجتماعی (همچون مذهب، معیارهای اخلاقی و سازمان‌دهی سیاسی) بر زبان را مورد مطالعه قرار داد و اظهار داشت که محیط بیش از هر حوزه‌ای، در واژگان یک زبان منعکس می‌شود. با این حال تأکید کرد که محیط فیزیکی تنها زمانی بر زبان تأثیر می‌گذارد که از نظر اجتماعی دارای اهمیت شود. تریم (Trim) نیز «مطالعهٔ تغییرات درون یک جامعهٔ زبانی و کارکردهای آن را زیست‌بوم زبان‌شناختی نامید» (۱۹۵۹: ۲۴). کارل ف. ووگلین (Carl F. Voegelin)، فلورانس ام. ووگلین (Florence M. Voegelin) و نوئل دابیلو شوتز جونیور (Noel W. Schutz J) (۱۹۶۴ و ۱۹۶۷) استعارهٔ زیست‌بوم را در مطالعهٔ گونه‌های زبانی ایالت آریزونا به کار بردند. اما نخستین کاربرد اصطلاح ecolinguistics را به زبان‌جامعه‌شناس فرانسوی، ژان باپتیست مارسلزی (Jean Baptiste Marcelles) (۱۹۷۵) نسبت می‌دهند. سالزینگر (Salzinge) نیز با تأکید بر اهمیت محیط، کاربرد زبان، روان‌زبان‌شناسی، عصب‌زبان‌شناسی و جامعه‌زبان‌شناسی را به آن افزود (به نقل از کوتو، ۲۰۱۴: ۱۲۴). کلود هژه (Hagège) (۱۹۸۵) اصطلاح تخصصی écolinguistique را به کار برد و پیشنهاد کرد که این حوزه باید به بررسی روابط میان جهان فیزیکی و زیست‌بوم زبان‌ها بپردازد.

اما پدیدآیی شاخهٔ نخست بوم‌زبان‌شناسی بیش از همه با نام زبان‌شناس نروژی‌آمریکایی اینار هاگن (Einar Haugen) پیوند خورده که حدود نیم قرن پیش استعارهٔ بوم‌شناخت را در مطالعهٔ زبان به کار بست و زیست‌بوم زبان را «مطالعهٔ تعاملات میان هر زبان خاص و محیط آن» تعریف کرد (هاگن، ۱۹۷۲: ۳۲۵). به زعم هاگن، محیط زبان، جامعه‌ای است که آن را به کار می‌برد و متشکل است از محیط اجتماعی و روان‌شناختی و نه فیزیکی. اما در عین حال، زیست‌بوم زبان را با زیست‌بوم میان جانوران و گیاهان در محیطشان قیاس می‌کند.

شاخهٔ دوم مطالعات زیست‌بوم زبان از سخنرانی مایکل هالیدی در نهمین کنگرهٔ انجمن بین‌المللی زبان‌شناسی کاربردی در تسالونیکی یونان (۱۹۹۰) سربرآورد. هالیدی با تأکید بر نقش زبان در مواجهه با مسائل زیست‌محیطی، اظهار داشت که مسائل زیست‌محیطی باید در کانون مطالعات زبان‌شناسی کاربردی جای گیرند و به این ترتیب تحلیل گفتمان بوم‌گرا را در وسیع‌ترین معنای آن بنیان نهاد. از آن زمان تا به امروز پژوهشگران با اتخاذ یکی از دو رویکرد هاگنی یا هالیدیی و یا ترکیبی از این دو (همچون فیل، ۱۹۹۳؛ فیل و موهایزلر، ۲۰۰۱) به مطالعه زبان پرداخته‌اند. فیل (۱۹۹۳) با بررسی جامع بوم‌شناسی زبان، به بررسی رابطهٔ میان زبان‌ها در محیط اجتماعی و طبیعی و نقش زبان در روابط میان گروه‌ها می‌پردازد و آن را در تمامی سطوح از جمله رابطهٔ زبان با منازعات و جنسیت بازمی‌شناسد. بنگ (Bang) و دور (Døør) (۲۰۰۷) رویکرد دیالکتیکی به بوم‌زبان‌شناسی را پایه‌ریزی کردند که به مکتب بوم‌شناسی اودنسه (Odense School of Ecolinguistics) شهرت یافت. سنت مطالعاتی کل‌گرایانه‌ی این مکتب که از دههٔ ۱۹۷۰ گسترش یافت، با الهام از نظریهٔ مارکسیست و فلسفه‌های شرقی همچون دائوئیسم، هندوئیسم و بودیسم روابط دیالکتیکی میان زبان، بوم‌شناسی و جامعه‌شناسی را مطالعه می‌کند. موهایزلر (۲۰۰۳) با ترکیب استعارهٔ زیست‌بوم در مطالعهٔ زبان با رویکردی انتقادی، ابزارهای زبانیِ واژگان، دستور زبان، استعاره و روایت را در تحلیل‌های خود به کار بست. استفن‌سن (Steffensen) و فیل (۲۰۱۴) چهار رویکرد حاکم در زیست‌بوم زبان را تحت عنوان زیست‌بوم نمادین (Symbolic ecology) (که به همزیستی زبان‌ها در یک منطقه می‌پردازد)، زیست‌بوم طبیعی (Natural ecology) (که به رابطهٔ زبان با محیط زیست اقلیم، جانداران و پوشش گیاهی توجه دارد)، زیست‌بوم اجتماعی–فرهنگی (socio-cultural ecology) (که تعامل زبان را با نیروهای اجتماعی و فرهنگی و شیوه‌ی اثرگذاری آن بر شرایط گویشوران و جوامع گویشی بررسی می‌کند) و زیست‌بوم شناختی (cognitive ecology) (که چگونگی توانمند شدن زبان را در جریان پویایی میان موجودات زنده و محیطشان مطالعه می‌نماید) از یکدیگر بازمی‌شناسند. ترامپه (Trampe) (۲۰۱۸) ضمن مطالعهٔ این حوزه از منظر نظام جهانی زبان، معتقد است که پارادایم بوم‌زبان‌شناسی باید مکمل بوم‌انسان‌شناسی باشد تا بتواند برای غلبه بر بحران‌های زیست‌محیطی حاضر یاری برساند.

ینا وو (Yina Wu) (۲۰۱۸) نقش گفتمان‌های رایج را در جوامع انسانی برای شکل‌دهی به واقعیت در راستای تخریب یا حمایت از زیست‌بوم تشریح می‌کند. به زعم وو،

بوم‌زبان‌شناسی به معنای واقعی به مطالعهٔ تأثیر زبان بر رفتار انسان و زیست‌بوم می‌پردازد. از همین روست که تنوع زبانی هم راستا به تنوع زیستی واجد اهمیت می‌شود؛ چرا که با خاموشی هر زبان، گفتمان‌های پایدار مرتبط با زیستن در محیط کاربرد آن نیز از بین می‌روند. وو اظهار می‌دارد که چارچوب تحلیل بوم‌شناسی زبان باید بر بوم‌آگاهی استوار باشد؛ یعنی فلسفه‌ای بوم‌شناختی که ارزش‌ها، الویت‌ها، مفروضات اخلاقی دربارهٔ زیست، تنوع زیستی و پایداری زیست‌بوم را به‌صورت شفاف و علمی صورت‌بندی کند. در چین، پژوهشگران با این باور که رویکردهای غرب‌محور مناسب بافت چین نیستند، راهی بومی یعنی تحلیل گفتمان هماهنگ (Harmonious Discourse Analysis/ HDA) را در پیش گرفتند (هوانگ و ژائو، ۲۰۲۱: ۲). در این میان وِی هی، با بسط رویکرد هالیدی و افزودن مفاهیم بوم‌آگاهی «تعامل و هماهنگی، تنوع و به‌زیستی» به نظریهٔ نقشگرای نظام‌مند هالیدی، تحلیل گفتمان بوم‌گرا را در هیأت نظریه‌ای جامع با سازوکارهای روش‌شناختی مشخص ارائه کرد، که در بخش‌های بعد به تفصیل معرفی می‌شود.

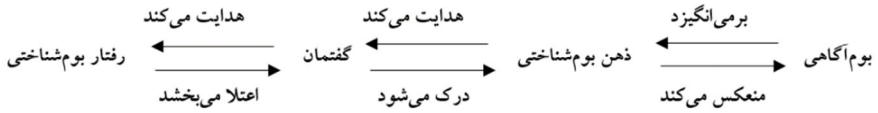
در سال‌های اخیر، پیامدهای مواجهه با بحران‌های زیست‌محیطی در ایران، زمینه را برای ورود پژوهشگران حوزهٔ زبان و ادبیات به این عرصه فراهم آورده است. در عنوان برخی از پژوهش‌های انجام‌شده، دو کلید واژهٔ «تحلیل گفتمان» و «بوم‌گرایی» یا «محیط‌زیستی» به چشم می‌خورد. با این حال، بررسی دقیق‌تر نشان می‌دهد که این پژوهش‌ها بر اساس چارچوب نظری و روش‌شناسی تحلیل گفتمان بوم‌گرا، از منظر، نظریه‌ای که در مقالهٔ حاضر معرفی شده، انجام نگرفته‌اند. هر چند شماری از این مطالعات از منظر نقد بوم‌گرا به تحلیل متون ادبی پرداخته‌اند، اما به دلیل تفاوت ماهوی در موضوع و روش، در پیشینه به آنها اشاره‌ای نشده است.

عنوان مقالهٔ «تحلیل گفتمان محیط زیستی رمان دکتر داتیس با تکیه بر نقد بوم‌گرا» بیانگر دو رویکرد نظری متفاوت و در نتیجه دو روش‌شناسی مختلف است. لیکن پژوهش اسکویی (۱۳۹۹) در چارچوب نظری و روش‌شناختی نقد بوم‌گرا از بررسی تقابل‌های طبیعت/ بشر و تأثیر آن دو بر یکدیگر، و با طرح مفاهیمی چون تخریب و مدیریت محیط زیست، فضای سبز، نوستالژی طبعیت و نیز نمادشناسی نام‌ها به سامان رسیده و هیچ نشانی از تحلیل گفتمان محیط‌زیستی در آن نمی‌توان یافت. پژوهش آبشیرینی و همکاران (۱۴۰۱) به مطالعهٔ انسان، روابط قدرت و محیط زیست در داستان *اهل غرق* می‌پردازد. نویسندگان در مقدمه و پیشینه، به معرفی نقد بوم‌گرا و مطالعات صورت‌گرفته در چارچوب آن

می‌پردازند و کارکرد قدرت را در اندیشهٔ فوکو بررسی می‌کنند. خاستگاه تحلیل گفتمانی نیز تلفیقی است از نقد بوم‌گرا و تحلیل گفتمان قدرت. کرمی‌چمه و هدایتی‌زاده (۱۴۰۲) در مقالهٔ «گفتمان بوم‌گرایی در آثار علی اشرف درویشیان» به بررسی «ایدئولوژی و گفتمان»، «گفتمان و قدرت»، «گفتمان‌های مخرب و گفتمان‌های دوپهلو» و مطالعهٔ ارتباط طبیعت و انسان می‌پردازند. این دو اثر در چارچوب کلی تحلیل گفتمان و نه به‌طور مشخص تحلیل گفتمان بوم‌گرا انجام شده‌اند.

۳. معرفی نظریهٔ تحلیل گفتمان بوم‌گرا

هی و همکاران معرفی نظریهٔ تحلیل گفتمان بوم‌گرا را با طرح مفهوم بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» آغاز می‌کنند (هی و لیو، ۲۰۲۰؛ هی و وِی، ۲۰۱۸ الف؛ وِی، ۲۰۲۱). به زعم آنها، تدوین هر بوم‌آگاهی باید با در نظر گرفتن نظریه‌های بوم‌شناختی و مقوله‌های زیست‌بوم صورت پذیرد. بوم‌آگاهی معیاری برای سنجش ویژگی‌ها و جهت‌گیری‌های بوم‌شناختیِ گفتمان است. این مقوله، نقشی راهبردی در اندیشه، گفتمان و رفتار بوم‌شناختی افراد دارد که به نوبهٔ خود بر بوم‌آگاهی اثر می‌گذارند؛ و در نتیجهٔ چنین تعاملی چرخه‌ای همانند تصویر (۱) شکل می‌گیرد (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۵۴).

تصویر ۱. چرخهٔ میان بوم‌آگاهی و رفتار بوم‌شناختی
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۵۴)

معیار تعیین جهت‌گیری بوم‌شناختیِ گفتمان به رابطهٔ میان بوم‌آگاهی و ویژگی‌های بوم‌شناختیِ نهفته در گفتمان بستگی دارد. اگر ویژگی‌های بوم‌شناختی گفتمان با بوم‌آگاهی همسو باشند، گفتمان برای محیط زیست سودمند یا اصطلاحاً بوم‌مفید است. اگر ویژگی‌های بوم‌شناختی در جهت مخالف بوم‌آگاهی باشند، گفتمان برای محیط زیست، مخرب یا اصطلاحاً بوم‌ستیز محسوب می‌شود. اگر ویژگی‌های بوم‌شناختی نه همسو با بوم‌آگاهی و نه در تناقض با آن باشد، گفتمان خنثی، یا برابربوم در نظر گرفته می‌شود.

وِی برای پی‌ریزی بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» بر اساس اصول بوم‌شناسی، فرهنگ و فلسفهٔ سنتی چین یعنی کنفوسیویسیم (Confucianism)، دائوییسم (Daoism) و موهیسم (Mohism) را با اندیشه‌های سیاسی مدرن درهم‌می‌آمیزد (هی و وِی، ۲۰۱۸ الف؛ وِی، ۲۰۲۱). این ترکیب اندیشه‌ها و سازوکارهای عملی این بوم‌آگاهی همسو با زیست‌بوم‌های طبیعی و اجتماعی است (هی و لیو، ۲۰۲۰).

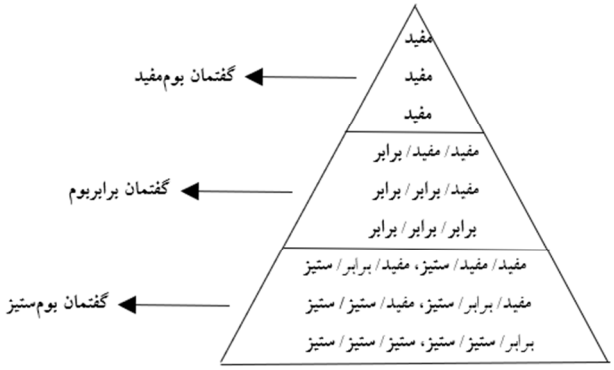
کاربست الگوی بوم‌گرا طی سه فرایند تحلیلیِ مشخص صورت می‌گیرد: مرحلهٔ نخست، انتخاب یک چارچوب تحلیلی شامل تعیین یک چارچوب نظری مناسب زبانی با راهبرد بوم‌آگاهانه است؛ مرحلهٔ دوم، تحلیل ویژگی‌های زبانی گفتمان و شناسایی جهت‌گیری بوم‌شناختی و دلایل نهفته در آن است؛ و مرحلهٔ آخر، در نظر گرفتن ملاحظات بوم‌شناختی، شامل ارائهٔ پیشنهادهایی برای جهت‌دهی به رفتارهای زیست‌محیطی افراد به منظور حفظ تعادل زیست‌بوم است (هی، ۲۰۲۱: ۲۵؛ استیب، ۲۰۱۵).

۱.۳ چارچوب نظری تحلیل گفتمان بوم‌گرا: فرانقش تجربی

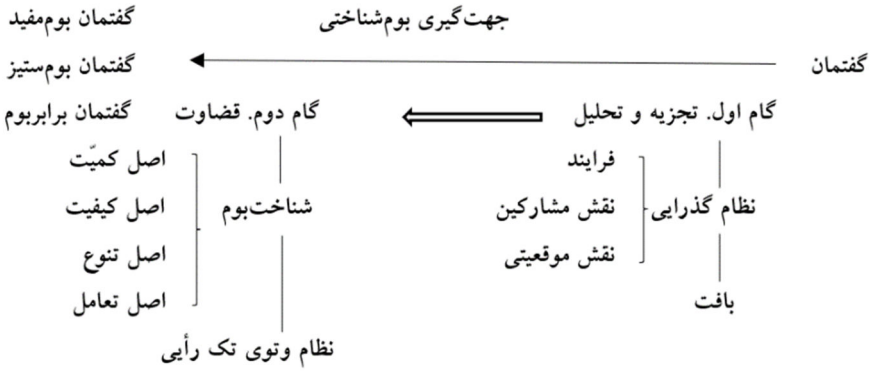
در چارچوب زبان‌شناسی نقشگرای نظام‌مند، فرانقش تجربی (experiential metafunction) به بازنمایی تجربهٔ آدمی از جهان اشاره دارد (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴). از دیدگاه بوم‌شناختی، تجربهٔ جهان شامل روابط میان انسان با طبیعت، انسان با جامعه، و عناصر درون طبیعت و جامعه می‌شود. از آنجا که بازنمایی تجربهٔ آدمی متأثر از عناصر بوم‌شناختی مختلف قرار دارد، با ویژگی‌های بوم‌شناختیِ متنوعی نمایش داده می‌شود. تحلیل گذرایی در گفتمان، یکی از روش‌های موثر برای ارزیابی ویژگیِ بوم‌شناختیِ معانی تجربی و در نتیجه، افزایش آگاهیِ بوم‌شناختیِ افراد و بهبود رفتارهایشان است (ژنگ و هی، ۲۰۲۰).

در تصویر (۲) که شمای کلیِ نمونه‌های محتمل از ویژگی‌های بوم‌شناختی، ارزیابیِ ویژگی‌های بوم‌شناختی در گفتمان و سازوکارعملیاتی نظام گذرایی ارائه شده، معیار قضاوت در تحلیل گفتمان بوم‌گرایی، اصل وتوی تک‌رأیی (one-vote veto) است. (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۵۹). این بدان معناست که جهت‌گیری بوم‌شناختی گفتمان بر اساس پایین‌ترین سطحِ[۲] ویژگی بوم‌شناختی آن تعیین می‌شود. یعنی تنها هنگامی که نوع فرایند، نقش مشارکتی (Participant Role/ PR) و نقش موقعیتی (Circumstantial Role/ CR) همگی بوم‌مفید باشند، آن گفتمان دارای جهت‌گیری بوم‌شناختی مثبت است؛ و در مقابل، اگر

دست‌کم یکی از عناصر بوم‌ستیز یا از نظر بوم‌شناختی نامشخص باشد، گفتمان به ترتیب بوم‌ستیز یا برابربوم تلقی خواهد شد.

تصویر ۲. شمایی از نمونه‌های محتمل از ویژگی‌های بوم‌شناختی
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۵۹)

تصویر ۳. قضاوت دربارهٔ ویژگی‌های بوم‌شناختی و سازوکارِ نظام گذرایی
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۵۹)

همسو با تصویر (۳)، سازوکار نظام گذرایی در تحلیل گفتمان بوم‌گرا بدین قرار است: از آنجا که هر فرهنگی با بافت مرتبط با آن در هم تنیده است، نظام گذراییِ تحلیل گفتمان بوم‌گرا باید به بررسی این مسئله بپردازد که آیا نوع فرایند، نقش مشارکتی و نقش موقعیتی با بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» و چهار اصل آن یعنی کمیت، کیفیت،

تنوع و تعامل مطابقت دارند یا خیر؛ در نهایت با توجه جهت‌گیری بوم‌شناختی گفتمان مشخص شود که گفتمان بوم‌مفید، بوم‌ستیز یا برابربوم است.

بر اساس نظریهٔ سطح پایه (Basic Level Theory)، تجربهٔ ما از جهان قابل تفکیک در سه سطحِ شامل (the superordinate level)، پایه (the basic level) و زیرشمول (the subordinate level) است. در سطح شامل، حوزه‌هایی از جهان فیزیکی و اجتماعی، جهان ذهنی و جهان انتزاعی وجود دارند. جهان، تجربه‌های ما را به مجموعهٔ منظمی از انواع فرایندها تجزیه می‌کند (هالیدی و متیسن، ۲۰۱۴). گسترهٔ جهان فیزیکی و اجتماعی شامل چهار زیرگروهِ انجام دادن، رخ دادن، خلق کردن و رفتار کردن است؛ جهان ذهنی پنج زیرگروهِ احساسات، تمایلات، ادراک و شناخت را دربرمی‌گیرد؛ جهان اتنزاعی هفت زیرگروهِ اسناد (attribution) ، هویت‌بخشی (identification)، مکان، جهت، مالکیت، همبستگی (correlation) و وجود داشتن (existence) را در خود جای می‌دهد.

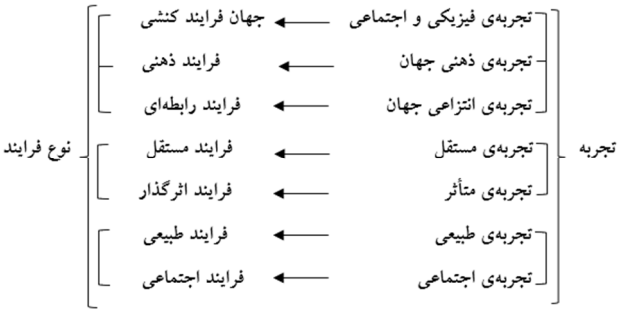
از منظر نقشی–شناختی، مقولات تجربه را می‌توان به دو شیوهٔ مستقل (autonomous) و متأثر (influenced) متمایز کرد. تجربهٔ مستقل به تجربیاتی اشاره دارد که به‌طور خودکار و بدون تأثیر مستقیم از سوی دیگر عوامل رخ می‌دهند. تجربهٔ متأثر شامل تجربیاتی است که تحت تأثیر اشیا یا رویدادهای دیگر پدید می‌آیند. این دو شیوهٔ تجربه با ۱۶ نوع فرایندی که در بالا به آن اشاره شد، با یکدیگر رابطه‌ای هم‌بسته دارند. افزون براین، تجربهٔ جهان را می‌توان به صورت طبیعی و اجتماعی نیز از یکدیگر متمایز کرد. در نتیجه، مقوله‌بندی تجربهٔ جهان در به صورت تصویر (۴) می‌توان نشان داد (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۱).

تصویر ۴. طبقه‌بندی تجربهٔ جهان

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۱)[۳]

در نظام گذرایی، نوع فرایند، بخش اصلی محسوب می‌شود که در این کتاب از منظر بوم‌زبان‌شناختی بازتعریف شده است. همان‌گونه که در تصویر (۵) دیده می‌شود، یک رابطهٔ نگاشتی میان تجربهٔ جهان و نظام گذرایی وجود دارد (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۲).

تصویر ۵. رابطهٔ نگاشتی میان تجربه و نوع فرایند

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۲)

در سطح شامل، تجربهٔ جهان فیزیکی و اجتماعی با فرایند کنشی (action)؛ تجربهٔ جهان ذهنی (mental) با فرایند ذهنی؛ و جهان انتزاعی با فرایند رابطه‌ای (relational) بازنمایی می‌شوند. افزون بر این، مطابق تصویر (۶)، میان تجربهٔ پایه و انواع فرایندهای همان سطح رابطه‌ای یک‌به‌یک وجود دارد (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۳).

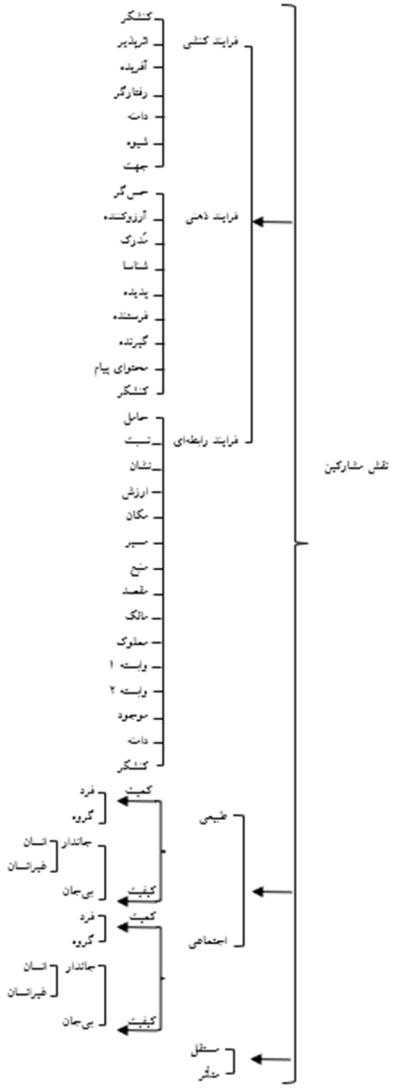

تصویر ۶. انواع فرایندها

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۳)

علاوه بر نوع فرایند، نقش مشارکتی نیز یکی از اجزای کلیدی نظام گذرایی است. در تصویر (۷)، نظام نقش مشارکتیِ بوم‌گرا نشان داده شده که انواع نقش‌های معناییِ نقش مشارکتی در فرایندهای مختلف گذرایی را با ویژگی‌های بوم‌شناختی در هم می‌آمیزد (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۴–۶۵). بر اساس نقش‌های معنایی، نقش‌های مشارکتی به انواع فرایندها مرتبط‌اند. از منظر بوم‌زبان‌شناسی، بر اساس مقوله‌بندی زیست‌محیطی، نقش‌های مشارکتی را می‌توان به دو نقش مشارکتی طبیعی (عناصر موجود در طبیعت مانند رودخانه‌ها و درختان) و نقش مشارکتی اجتماعی (عناصر مربوط به جامعهٔ انسانی مانند سیاست‌های ملی

و فرهنگ) تقسیم کرد. از نظر تعداد و کیفیتِ نقش مشارکتی، می‌توان آن را در دو مقولهٔ فردی و گروهی، و جاندار و بی‌جان گنجاند؛ که مقولهٔ جاندار به نوبهٔ خود می‌تواند به انسان و غیرانسان تقسیم شود تا تأثیر آگاهی و شناخت آدمی برجسته گردد. در نهایت، از منظر زاویهٔ دید مشاهده‌گر، نقش مشارکتی در دو طبقهٔ مستقل و متأثر جای می‌گیرد تا نقش پذیرندهٔ مسئولیتِ فرایند مشخص گردد.

تصویر۷. نظام بوم‌شناختیِ نقش مشارکین

نقش موقعیتی، آخرین عنصر کلیدی نظام گذرایی است که اطلاعات ارائه‌شده توسط فرآیند و نقش‌های مشارکتی را تکمیل می‌کند تا ویژگی بوم‌شناختیِ معناهای تجربی به‌طور کامل نشان داده شود. در تصویر (۸)، دسته‌بندی انواع نقش‌های موقعیتی ارائه شده است (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۶).

تصویر ۸. انواع نقش‌های موقعیتی

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۶)

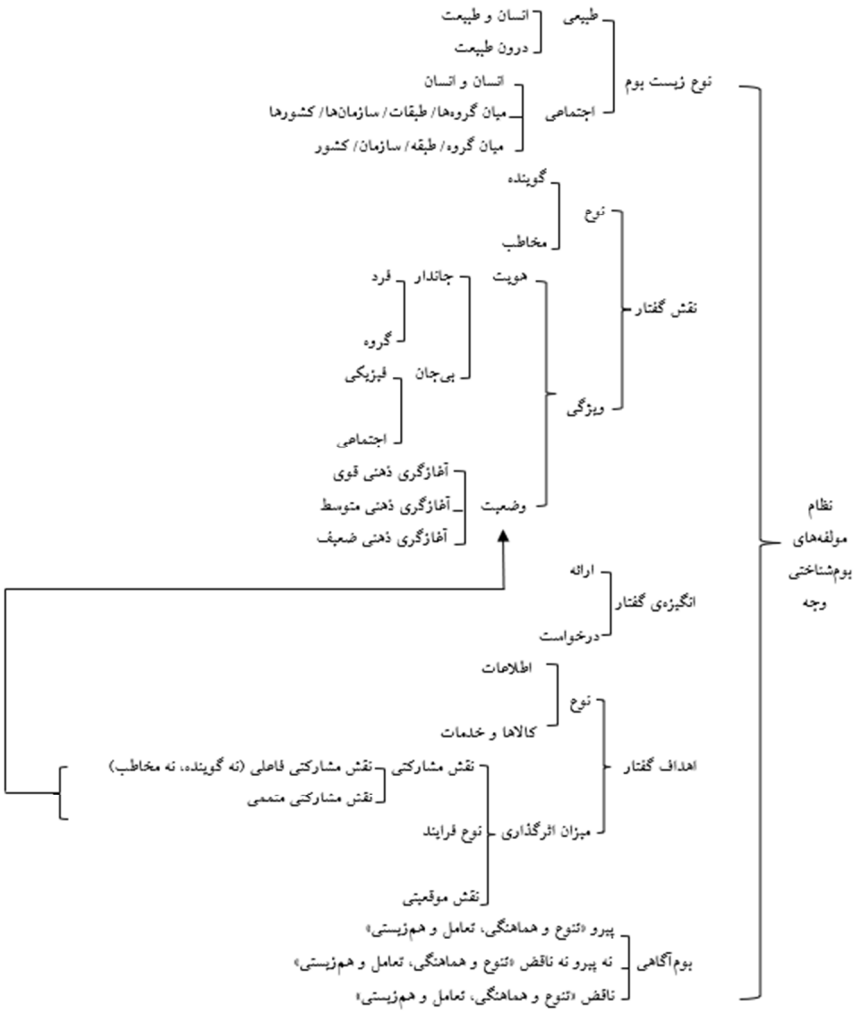
بر اساس دسته‌بندی افزوده (هی و وَنگ، ۲۰۱۹: ۱۲۹)، نقش‌های موقعیتی بر اساس نقش معنایی مقولات به چهار دستهٔ تجربی (experiential)، بینافردی(interpersonal)، متنی (textual) و منطقی (logical) تقسیم می‌شوند. نقش موقعیتی تجربی به زمان، مکان، شیوه (manner)، وضعیت (state)، مقایسه (comparison) و درجه (degree) دسته‌بندی می‌شود؛ نقش موقعیتی بینافردی به اعتبار (validity)، اثر (affect)، ادب (politeness)، برچسب به دنبال تأیید (confirmation-seeking tag)، دیدگاه (viewpoint)، شیوهٔ گفتگو (manner of speaking) طبقه‌بندی می‌شود؛ نوع متنی به استنتاجی(inferential)، احترام (respect) و اضافی (addition)

مقوله‌بندی می‌گردد؛ نوع منطقی شامل علت (cause)، هدف (purpose)، شرط (condition)، مقاومت (concession)، مخالفت (adversative)، افزایش/ کاهش (increase/decrease) می‌شود. به سیاق نوع گفتمان، نقش‌های موقعیتی را نیز می‌توان به دو دستهٔ طبیعی و اجتماعی تقسیم کرد.

۲.۳ چارچوب نظری برای تحلیل گفتمان بوم‌گرا: فرانقش بینافردی

هی فرانقش بینافردی را از منظر بوم‌زبان‌شناسی معرفی می‌کند و نظام‌های وجه، وجهیت (modality) و ارزیابی را درچارچوب زبان‌شناسی نقشگرای نظام‌مند گسترش می‌دهد. فرانقش بینافردی کارکردی است برای برقرای و حفظ روابط شخصی و اجتماعی مناسب با دیگران (هالیدی و متیسن، ۲۰۱۴). این فرانقش عمدتاً برآیند دو نظام وجه و ارزیابی است. نظام وجه خود از دو نظامِ نوع وجه و نظام نیروی وجه (mood force system) شامل نیروی درونی وجه (internal mood force) و نیروی بیرونی وجه(external mood force) تشکیل شده است. نظام ارزیابی از نظام نگرش (attitude system)، نظام مشارکت (engagement system) و نظام تشدید (system graduation) ساخته شده است (مارتین و وایت، ۲۰۰۵).

از منظر بوم‌زبان‌شناسی، فرانقش بینافردی می‌تواند بیانگر هویت، وضعیت، روابط، نگرش و قضاوت‌های گفتاری (شامل سخنگویان جاندار و بی‌جان) در زیست‌بوم باشد. ویژگی بوم‌شناختیِ معنای بینافردی در گفتمان باید با معنای تجربی درآمیزد و بر اساس بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» تحلیل شود. در تصویر (۹)، نمای نظام مولفه‌های بوم‌شناختیِ وجه ارائه شده است (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۴۰).

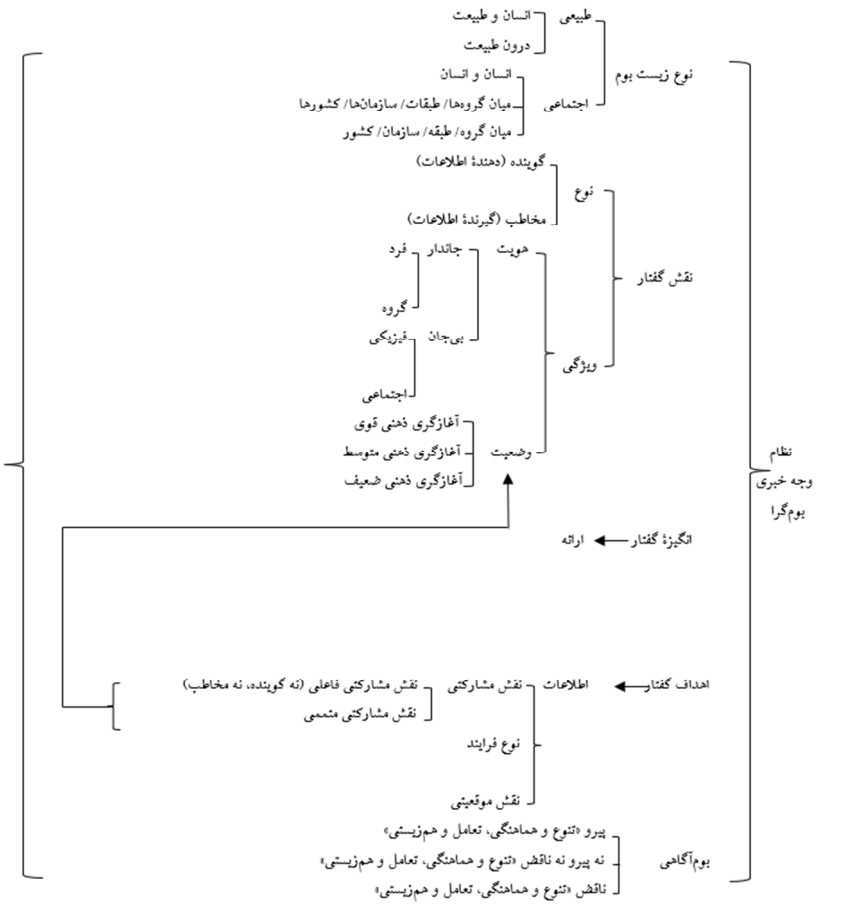
نمودار ۹. نظام مولفه‌های بوم‌شناختی وجه

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۴۰)

مطابق تصویر (۹)، تحلیل گفتمان بوم‌گرای نظام وجه باید ویژگی زیست‌محیطیِ نقش‌های گفتاری، انگیزه‌ها و اهداف را بر اساسِ بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» در نظر آورد. عواملی که ویژگی بوم‌شناختی وجه را تحت تأثیر قرار می‌دهند، اجزای بوم‌شناختی وجه نامیده می‌شوند و شامل بافت، انگیزهٔ گفتار، نقش‌های گفتاری و

نقش‌ها هستند. بر اساس معیار قضاوت، وجه تنها زمانی می‌تواند بوم‌مفید باشد که نقش‌های گفتاری، اهداف و انگیزه‌ها، جملگی از نظر بوم‌شناختی، بهره‌ور باشند. با توجه به عمومیت و خاص بودن انواع مختلف وجه‌ها، در ادامه نظام‌های وجهی خبری، پرسشی و امری از منظر بوم‌زبان‌شناسی معرفی می‌گردند.

نظام وجهی خبری بوم‌گرا، تصویر (۱۰)، علاوه بر تضمین نوع گفتمان و ترکیب با بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» از سه بُعد گسترش یافته است (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۴۶). اولین بُعد ویژگی بوم‌شناختی فرستندهٔ اطلاعات و گیرندهٔ اطلاعات است که عمدتاً به تأثیر هویت و وضعیت آنها بر روابط بینافردی نقش‌های گفتاری اشاره دارد. دومین بُعد ویژگی بوم‌شناختی، نقش مشارکتی فاعلی و متممی است که به‌طور خاص به اطلاعات مربوط می‌شود. سومین بُعد ویژگی بوم‌شناختی، انگیزهٔ گفتاری فرستندهٔ اطلاعات است. زمانی که گوینده این بوم‌آگاهی را رعایت می‌کند، معمولاً اطلاعات را به‌طور مثبت و جهت‌دار به مخاطب ارائه می‌دهد تا روابط بینافردی و محیط زیست را تقویت کند؛ در غیر این صورت، وجه خبری، بوم‌مفید خواهد بود. زمانی که گوینده، این بوم‌آگاهی را نقض می‌کند، معمولاً اطلاعات منفی را به‌طور غیرمستقیم ارائه می‌دهد تا روابط بینافردی را تخریب کرده و تأثیرات مخربی بر محیط زیست بگذارد؛ در این صورت، وجه خبری بوم‌ستیز خواهد بود. هنگامی که گوینده بی‌طرف باشد، معمولاً اطلاعات را به‌طور مبهم ارائه می‌دهد؛ بنابراین، وجه خبری برابربوم است (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۱۹).

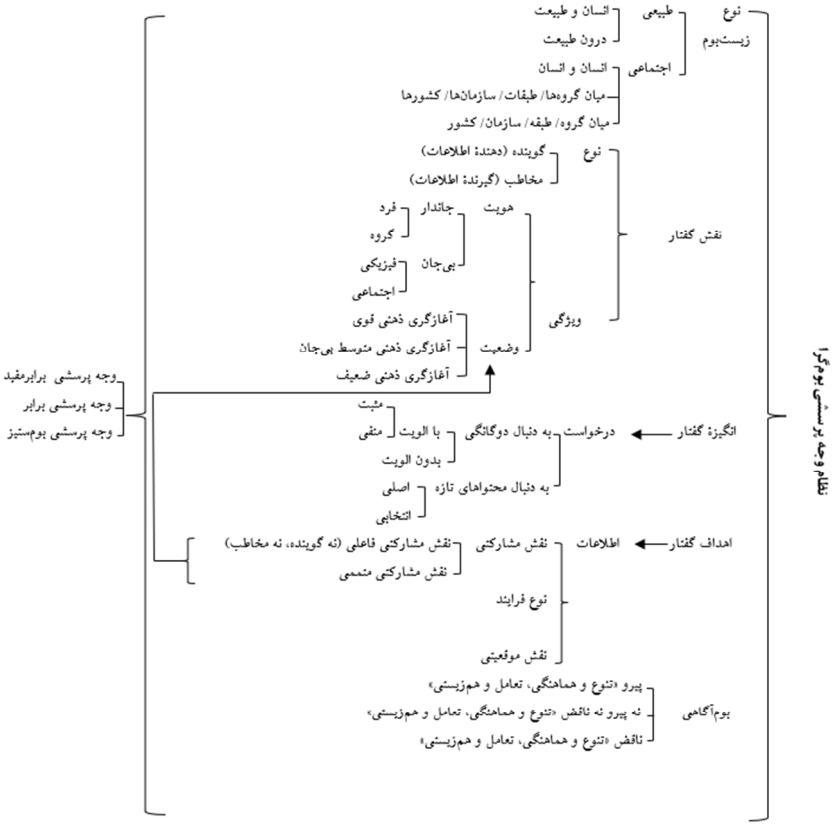

تصویر ۱۰. نظام وجه خبری بوم‌گرا

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۴۶)

نظام وجهی پرسشی بوم‌گرا، تصویر (۱۱)، نیز بر سه جنبه تمرکز دارد (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۵۴). نخستین جنبه، ویژگی زیست‌محیطی نقش‌های گفتاری است که شامل گوینده و مخاطب می‌شود، یعنی جویندهٔ اطلاعات و پاسخ‌دهنده. دومین جنبه، ویژگی زیست‌محیطی انگیزهٔ گفتاری است، یعنی نوع و ویژگی درخواست اطلاعات. سومین جنبه، ویژگی زیست‌محیطی اهداف گفتار است که عمدتاً به تحلیل نقش مشارکتی فاعلی و متممی مربوط می‌شود. هنگامی که گوینده به بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» پایبند باشد، معمولاً بدون اهداف نامعقول درخواست اطلاعات می‌کند. این امر

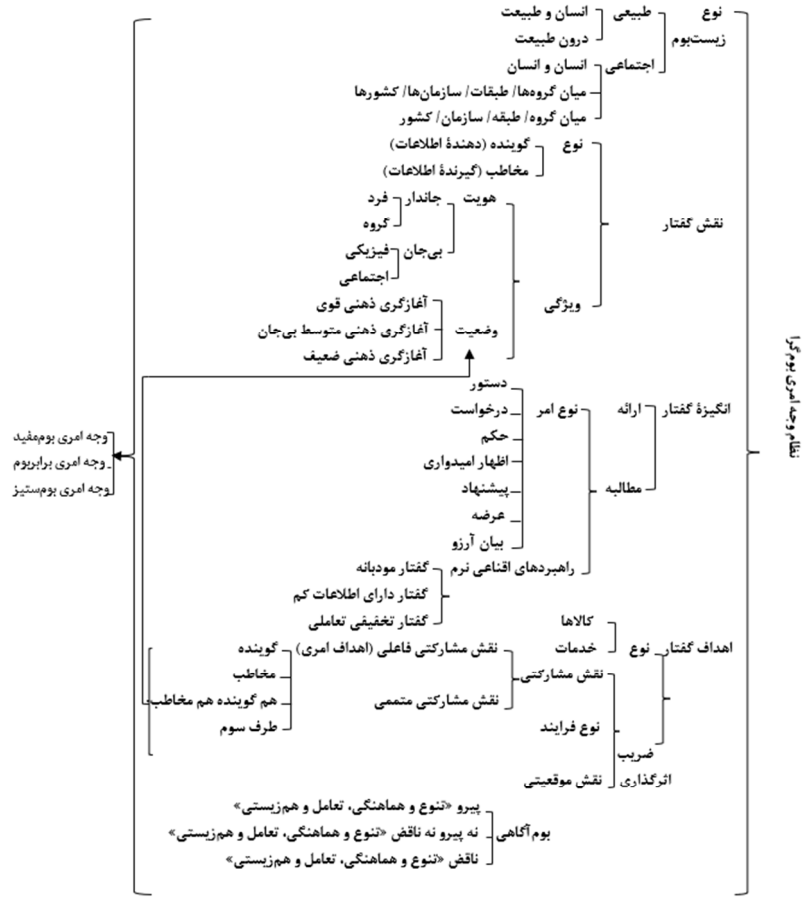
به برقراری و حفظ روابط بینافردی بوم‌مفید با مخاطب کمک می‌کند؛ بنابرین، وجه پرسشی بوم‌مفید شکل می‌گیرد. اگر مخاطب نیز مطابق با انتظار گوینده به پرسش پاسخ دهد، او نیز وجه بوم‌مفید نشان می‌دهد؛ اما در صورت ارائهٔ پاسخی مغایر با این انتظار، گفتار او وجه بوم‌ستیز خواهد داشت. اگر گوینده برخلاف این بوم‌آگاهی عمل کند و با انگیزهٔ پنهانی درخواست اطلاعات کند، این احتمال وجود دارد که روابط بینافردی را تخریب کند؛ در چنین حالتی، وجه پرسشی بوم‌ستیز خواهد بود. اگر مخاطب نیز پاسخی بدهد که مغایر با این بوم‌آگاهی باشد، او نیز حالت بوم‌ستیز خواهد داشت؛ اما اگر پاسخی، خلاف گویندهٔ بوم‌ستیز ارائه دهد، حالت بوم‌مفید خواهد داشت. در شرایطی که گوینده نه از این بوم‌آگاهی پیروی کند و نه آن را نقض کند، وجه پرسشی برابربوم خواهد بود.

تصویر ۱۱. نظام وجه پرسشی بوم‌گرا

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۵۴)

بسطِ نظام وجه امری بوم‌گرا را می‌توان در تصویر (۱۲) مشاهده کرد (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۶۰). به‌طور کلی، وجه امری می‌تواند بیانگر معانی دستور (command)، درخواست (request)، حکم (ruling)، اظهار امیدواری (statement of hope)، پیشنهاد (suggestion)، عرضه (offer) و بیان آرزوی (statement of wish) گوینده باشد. این وجه افزون بر درخواست کالا یا خدمات، می‌تواند الگوهای اجبار و رابطهٔ قدت را نمایان سازد.

تصویر ۱۲. نظام وجه امری بوم‌گرا

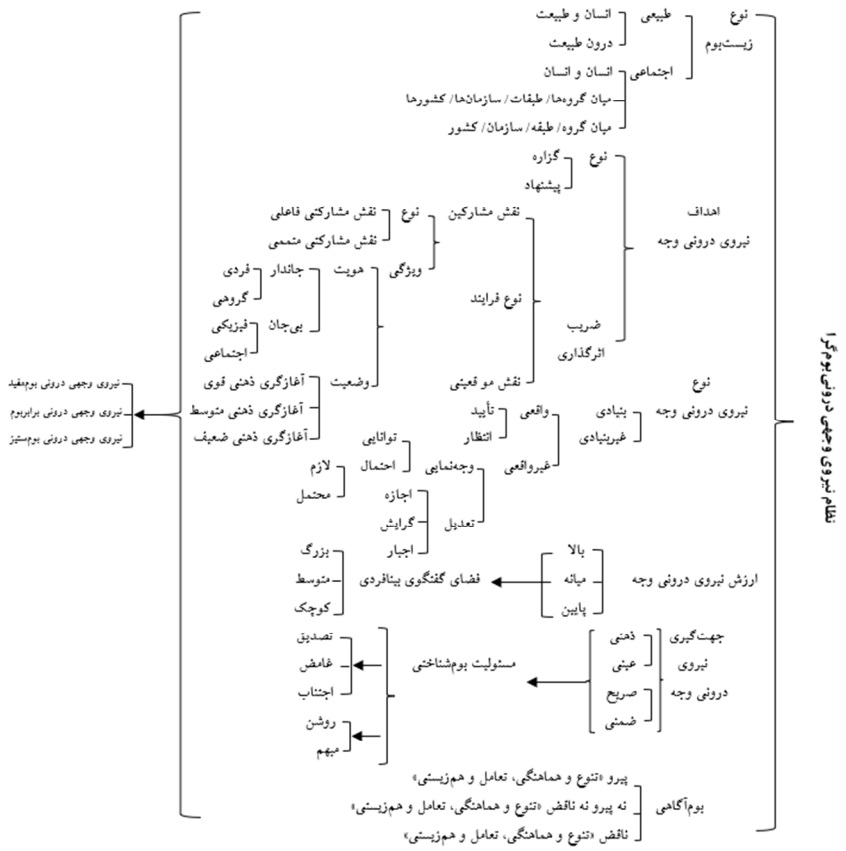
(هی و همکاران،۲۰۲۱: ۱۶۰)

از منظر بوم‌زبان‌شناختی، وجه امری در تحلیل گفتمان بوم‌گرا، باید هویت و جایگاه گوینده، مخاطب و هدف از امر کردن را در زیست‌بوم مشخص کند، چرا که این مسئله به شناسایی روابط قدرت میان آنها راه می‌برد. اگر هویت و جایگاه گوینده، بالاتر از مخاطب یا هدف امر باشد، رابطهٔ قدرت برجسته می‌شود؛ در غیر این صورت، رابطهٔ قدرت ضمنی خواهد بود. هنگام ارائه یا درخواست کالا و خدمات، گوینده برای خود، مخاطب، نقش مشارکتی فاعلی (هدف امری) و نقش مشارکتی متممی با ویژگی‌های زیست‌محیطی برمی‌گزیند و در این میان عوامل اصلی تأثیرگذار بر ویژگی زیست‌محیطی وجه امری به شمار می‌آید. دومین جنبه‌ای که تحلیل بوم‌زبان‌شناختیِ تحلی گفتمان بوم‌گرا باید به بررسی آن بپردازد، انگیزهٔ و هدف گفتار در وجه امری است. اگر گوینده از بوم‌آگاه «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» پیروی کند، «بخشیدن» یا «درخواست کردن» و «کالا و خدمات» همگی باید بوم‌مفید باشند. برای مثال، گوینده می‌تواند یک بیان امیدبخش ارائه دهد که در دل مخاطب طنین‌انداز شود یا چیزی را ببخشد و کمکی را ارائه دهد که مورد نیاز مخاطب است؛ همچنین هدف امرَش می‌تواند درخواست برای اتخاذ تدابیر و اقداماتی باشد که به توسعهٔ هماهنگ زیست‌بوم منجر شود. اگر گوینده برخلاف این بوم‌آگاهی عمل کند، «بخشیدن» یا «درخواست کردن» و «کالا و خدمات» جملگی بوم‌ستیز خواهند بود. برای مثال، ممکن است دستوری نابرابر یا درخواستی معقول صادر کند یا پیشنهادهایی نامناسب ارائه دهد. اگر گوینده برخلاف این بوم‌آگاهی عمل کند، «بخشیدن» یا «درخواست کردن» و «کالا و خدمات» همگی بوم‌ستیز خواهند بود. برای مثال، ممکن است دستوری نابرابر یا درخواستی نامعقول داشته باشد یا پیشنهادهایی نامناسب ارائه دهد. افزون بر این، ویژگی بوم‌گرایانهٔ هدف گفتار همچنان در بیش‌تر مواقع، بر اساس ویژگی‌های نقش مشارکتی فاعلی و متممی تعیین می‌شوند.

نکتهٔ شایان توجه در ارتباط با وجه امری، وجود یک زیرنظام مهم یعنی روش‌های اقناع نرم است که مواردی چون گفتار مودبانه (politeness speech)، گفتار با کم‌ترین میزان درخواست (little quantity speech)، گفتار کاهشی تعاملی (interactive mitigation speech) را دربرمی‌گیرد. این زیرنظام، عنصری بوم‌مفید در وجه امری به شمار می‌آید چرا که رابطهٔ میان نقش‌های گفتاری را هماهنگ‌تر می‌کند.

نیروی وجهی که به‌طور عمده از نظام وجهیت سربرآورده (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴)، ابزاری زبانی است که نگرش (subjective attitude)، قضاوت و موضع گوینده (judgment,

stance of the speaker and) را در تبادل گزاره (proposition) با مخاطب یـا پیشـنهاد (proposal) به او نشان می‌دهد. نظام نیـروی وجهـی (The mood force system) مـی‌توانـد بیـانگر اراده و احساسات شخصی باشد و به دو نوع تقسیم مـی‌شـود نیـروی وجهـی درونـی کـه ذهنیـت گوینده را در تبادل گفتاری نشان می‌دهدو نیـروی وجهـی بیرونـی ماننـد درجـه و سـرعت گفتار. نیروی وجهی درونی به دو دستهٔ اصـلی تفکیـک مـی‌گـردد: نیـروی وجهـی بنیـادی (fundamental) و نیروی وجهی غیربنیادی (non-fundamental). نیـروی وجهـی بنیـادی بیـان واقعی و بدون ابراز ذهنیت گوینده است؛ در حالیکه نیروی وجهـی غیربنیـادی در دو طبقـهٔ واقعی (realis) و غیرواقعی (irrealis) جای می‌گیـرد. نیـروی وجهـی واقعـی بیـانگر نگـرش گوینده، نسبت به رویدادهای تجربی است که پیش‌تـر رخ داده‌انـد و در دو زیرمقولـهٔ تأییـد (confirmation) و انتظار (expectation) جای می‌گیرنـد. نیـروی وجهـی غیرواقعـی حکـایتگر قضاوت گوینده دربارهٔ چیزی است که هنوز به وقوع نپیوسته و صرفاً به‌صورت ذهنی اتفـاق افتاده است و خود شامل وجه‌نمایی (modalization) و تعدیل (modulation) می‌شود.

تصویر ۱۳. نظام نیروی وجهی درونی بوم‌گرا
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۷۳)

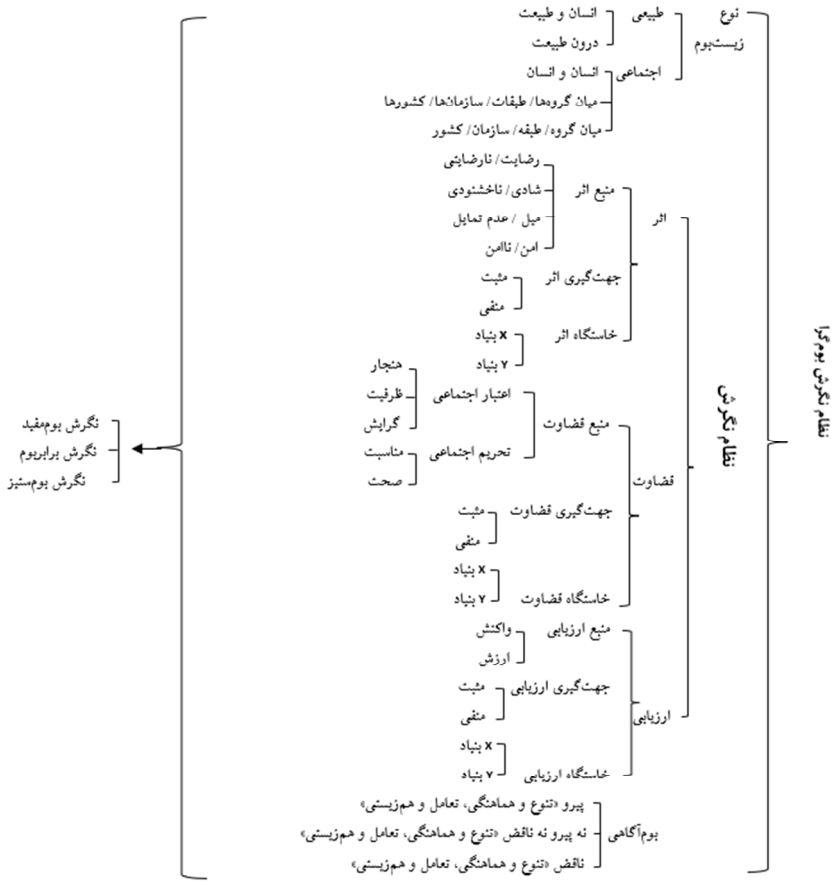
با استناد به تصویر (۱۳)، نظام نیروی وجهی درونی بوم‌گرا به‌طور کلی پنج حوزه را دربرمی‌گیرد (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۷۳). نخستین بُعد، قضاوت دربارهٔ نوع گفتمان است و به تأثیر بالقوه‌ای اشاره دارد که انواع گفتمان‌ها بر زیست‌بوم‌های طبیعی یا اجتماعی تحمیل می‌کنند. دومین بُعد قضاوت، دربارهٔ ویژگی بوم‌شناختی یک گزاره یا پیشنهاد است؛ به این معنا که نوع فرایند، نقش مشارکتی و نقش موقعیتی می‌توانند بوم‌مفید، بوم‌ستیز یا برابربوم باشند. سومین بُعد، شناسایی ابزارهای واژگانی–دستوری و عبارت‌های زبانی ثابتی است که در خدمت نیروی درونی وجه قرار می‌گیرند تا نگرش ذهنی گوینده را نشان دهند. بُعد چهارم، ارزش نیروی درونی وجه است که بر فضای گفتگوی بینافردی میان گوینده و

مخاطب تأثیر می‌گذارد؛ به این اعتبار که مقدار بالای نیروی درونی وجه نشان‌دهندهٔ فضای گفتمانی محدود، و مقدار پایین این نیرو، بیانگر فضای گفتگوی گسترده است. آخرین بُعد، جهت‌گیری نیروی درونی وجه است و به شیوه‌ای ارجاع می‌دهد که گوینده به واسطهٔ آن نگرش خود را نسبت به گزاره ابراز می‌کند. از نظر دیدگاه، انتخاب جهت‌گیری ذهنی (subjective) از سوی گوینده، نشان‌دهندهٔ تمایل وی برای پذیرفتن مسئولیت بوم‌شناختیِ گزاره است؛ اما اتخاذ دیدگاه عینی (objective)، به معنای نامشخص بودن مسئولیت گزاره است. یعنی گوینده با انکار اعتبار گزاره، از پذیرش آن سرباز می‌زند. از نظر شیوهٔ بازنمایی، نیروی درونی وجه ضمنی (implicit internal mood force) در همان بندی بیان می‌شود که گزاره می‌آید و به‌طور تلویحی بر نگرش مبهم گوینده دلالت می‌کند، در مقابل، نیروی درونی وجه صریح (explicit internal mood force)، در بندی مجزا از گزاره ارائه می‌شود که ضمن برجسته‌کردن مسئولیت‌پذیر، نگرش او را آشکار می‌کند (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۱۸۱).

نظام ارزیابی بر معانیِ هستی‌شناختیِ منابع ارزش‌گذاری همچون زیرنظام‌های نگرش، قضاوت و درجه‌بندی در نظام زبانی تمرکز دارد (مارتین و وایت، ۲۰۰۵). هی برای ارائهٔ نظام ارزیابی‌ای که در تحلیل گفتمان بوم‌گرا کاربرد داشته باشد، سه زیرنظام پیش‌گفته را گسترش داده و بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» را به نظامِ ارزیابیِ اصلی افزوده است.

نظام نگرش بوم‌گرا، تصویر (۱۴)، شامل سه بُعد جدیدِ جهت‌گیری عاطفی (affect origination)، معیار قضاوت (judgement standard) و موضوع تقدیر (appreciation object) است (هی و ما، ۲۰۲۰: ۵۱). جملگیِ این ابعاد در گفتمان زیست‌بوم طبیعی می‌توانند یا مبتنی بر طبیعت باشند یا انسان؛ و در زیست‌بوم اجتماعی نیز یا اخلاق‌گرا (righteousness-based) باشند یا منفعت‌گرا (interest-based). نظام نگرش توسعه‌یافته را می‌توان چنین خلاصه کرد: هنگامی که گوینده، نگرشی مثبت به محتوایی نشان می‌دهد که از بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» پیروی می‌کند، یا نگرشی منفی نسبت به محتوایی دارد که این بوم‌آگاهی را نقض می‌کند، گفتمان نگرشی بوم‌مفید را به تصویر می‌کشد که در راستای شکل دادن به روابط بینافردی هماهنگ و حفظ توسعهٔ مطلوب زیست‌بوم است. هنگامی که گوینده، نسبت به محتوایی، نگرشی منفی اتخاذ می‌کند که مطابق با این بوم‌آگاهی است یا نسبت به محتوایی نگرش مثبتی دارد که خلاف آن است،

گفتمان دارای نگرشی بوم‌ستیز خواهد بود که زمینه‌ساز تخریب روابط بینافردی و توسعهٔ زیست‌بوم می‌شود. زمانی که نگرش گوینده نه در حمایت از این بوم‌آگاهی است و نه در مخالفت با آن، گفتمان نگرشی برابربوم را به نمایش می‌گذارد.

تصویر ۱۴. نظام نگرش بوم‌گرا

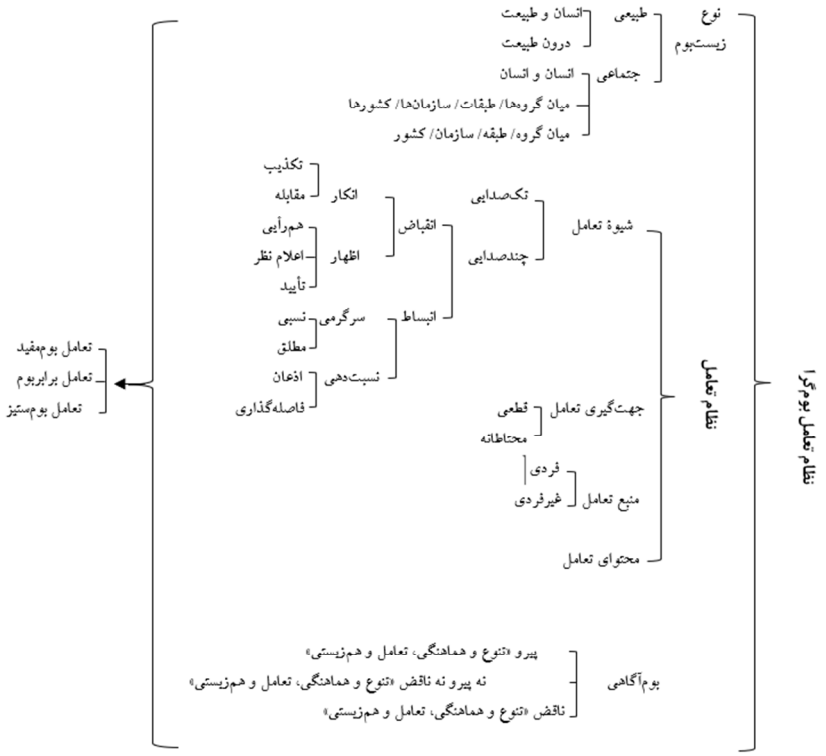
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۰۴)

همسو با تصویر (۱۵)، نظام تعامل بوم‌شناختی از چهار منظرِ شیوهٔ تعامل (engagement manner)، جهت‌گیری تعامل (engagement orientation)، منبع تعامل (engagement source) و محتوای تعامل (engagement content) بررسی می‌شود (هی و ما، ۲۰۲۰: ۵۴). با استناد به نظام تعاملی اصلی، شیوهٔ تعامل در دو دستهٔ انقباض (contraction) و انبساط (expansion)

جای می‌گیرند (مارتین و وایت، ۲۰۰۵: ۱۰۳). در حالی که انقباض، فضای جایگزین‌های گفتگویی را محدود می‌کند، انبساط این فضا را برای مواضع جایگزین می‌گشاید. در نظام تعامل توسعه‌یافته، انقباض به دو بخشِ اظهار (proclaim) (هم‌رأیی(concur)، اعلام نظر (pronounce) و تأیید (endorse)) و انکار (disclaim) (تکذیب (deny) و مقابله (counter)) تقسیم می‌شود. انبساط نیز در دو طبقهٔ سرگرمی (entertain) (سرگرمی نسبی و سرگرمی مطلق) و نسبت‌دهی (attribute) (اذعان (acknowledgement) و فاصله‌گذاری (distance)) قرار می‌گیرد.

جهت‌گیری تعامل به موضع‌گیری قطعی یا محتاطانهٔ گوینده دربارهٔ محتوای گفتار دلالت می‌کند. به‌طور کلی، شیوهٔ تک‌صدایی (monogloss) به دیگر صداها و نظرات بی‌توجه است و گوینده تمام مسئولیت سخن را بر عهده می‌گیرد؛ در چنین حالتی جهت‌گیری تعامل بسیار قطعی است. برعکس، در حالت چندصدایی (hetrogloss)، با توجه به نوع محتوا، جهت‌گیری‌های متفاوتی دیده می‌شود.

منبع گوینده به هویت گوینده ارجاع می‌دهد. به این اعتبار که منبع می‌تواند فردی (individual) باشد یا غیرفردی (non-individual) (همچون سازمان‌ها یا کشورها). در نهایت، محتوای تعامل به معانی تجربی در گفتمان مربوط می‌شود، از جمله موضع و نظرِ منبع تعامل (هی و ما، ۲۰۲۰: ۵۳).

تصویر ۱۵. نظام تعامل بوم‌گرا

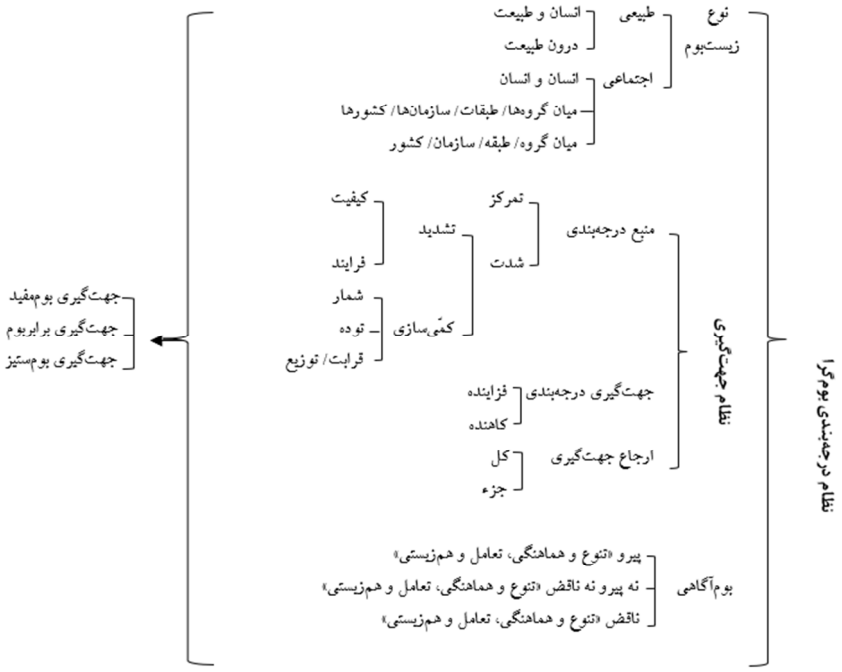
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۱۷)

بر اساس معیارهای قضاوت در نظام تعامل زیست‌محیطی می‌توان چنین نتیجه گرفت: در تعامل بوم‌مفید، محتوای تعامل به‌طور کامل با بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» هم‌سو است و با محتوای تعاملی مخالف کاملاً در تعارض قرار دارد. در تعامل بوم‌ستیز، محتوای تعامل با بوم‌آگاهی مخالف هم‌خوانی دارد و به محتوای تعاملی مربوط می‌شود که با این بوم‌آگاهی هم‌گرا نیست. تعامل برابربوم، نوعی از تعامل است که نسبت به محتوای تعامل احتیاط می‌کند.

با توجه به تصویر (۱۶)، نظام درجه‌بندیِ بوم‌گرا، افزون بر تعیین انواع درجه‌بندی‌ها، دو بُعد جهت‌گیری ارجاعی (reference orientation) و مقیاس ارجاعی (reference scale) را به آن می‌افزاید (هی و ما، ۲۰۲: ۵۶). در تحلیل گفتمان بوم‌گرا درجه‌بندی نیز همانند نظام‌های نگرش و تعامل بوم‌شناختی، متأثر از بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی»

است. نخستین گام در کاربرد این سازوکار، تعیین نوع گفتمان از منظر زیست‌بوم طبیعی یا اجتماعی است؛ چرا که این امر به شناسایی زیست‌بومی راه می‌برد که ممکن است تحت تأثیر گفتمان قرار بگیرد. نظام درجه‌بندی در دو مقولهٔ تمرکز (focus) و شدت (force) جای می‌گیرد. تمرکز شامل شفاف‌سازی (sharpening) و تلطیف (softening) و شدت دربردارندهٔ تشدید (intensification) و کمی‌سازی (quantification) است (مارتین و وایت، ۲۰۰۵: ۱۳۷–۱۴۰). جهت‌گیریِ درجه‌بندی دو نوع است: فزاینده (up-scale) و کاهنده (down-scale). از منظر بوم‌شناختی، جهت‌گیری فزاینده، معنای نگرشی بیش‌تری به گفتمان می‌بخشد و میزان ویژگی بوم‌شناختی را افزایش می‌دهد، حال آنکه، جهت‌گیری کاهنده از میزان نگرش کم می‌کند و درجهٔ ویژگی بوم‌شناختی را کاهش می‌دهد. مقیاس درجه‌بندی به رابطهٔ میان هدف ارزیابی و کل آن در فرایند دلالت می‌کند؛ هدفی که به وسیلهٔ گوینده ارزیابی می‌شود، مهم‌تر است و در نتیجه، ویژگی بوم‌شناختی آن افزایش می‌یابد. بنابراین، با در نظر گرفتن این سه بُعد، نظام درجه‌بندی بوم‌شناختی را به شرح زیر می‌توان خلاصه کرد:

درجه‌بندی بوم‌مفید خاستگاه درجه‌بندی است که با بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» همخوانی دارد. به‌طور کلی، میزان درجه‌بندی بوم‌مفید زمانی افزایش می‌یابد که جهت‌گیری آن فزاینده باشد نه کاهنده، و از سوی دیگر، بیانگر مقیاس ارجاعی کل باشد نه فقط جزئی از آن. درجه‌بندی بوم‌ستیز منبعی برای درجه‌بندی است که با این بوم‌آگاهی ناسازگار است. به‌طورکلی، میزان درجه‌بندی بوم‌ستیز زمانی افزایش می‌یابد که هر دو شرط پیش‌گفته برقرار باشد. اگر درجه‌بندی نه پیرو بوم‌آگاهی باشد و نه ناقض آن برابربوم خواهد بود.

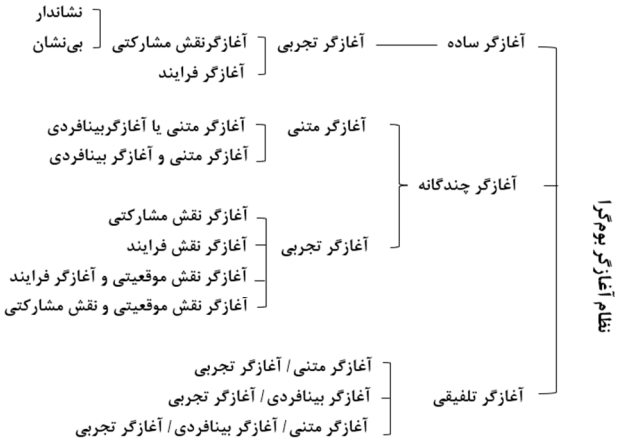
تصویر ۱۶. نظام درجه‌بندی بوم‌گرا
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۲۲)

۳.۳ چارچوب نظری تحلیل گفتمان بوم‌گرا: فرانقش متنی

در چارچوب زبان‌شناسی نقشگرای نظام‌مند، فرانقش متنی (textual metafunction) از دو نظام آغازگر و نظام انسجام (cohesion) و پیوستگی (coherence) تشکیل می‌شود (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴). آغازگر بخش برجستهٔ پیام است که ضرورتاً دربرگیرندهٔ موضوع پیام است؛ یعنی اینکه پیام دربارهٔ چه مشارکی است و می‌تواند به‌طور اختیاری دربردارندهٔ موقعیت نیز باشد (هی، ۲۰۱۷: ۹۴۸–۹۵۱). انسجام «به ابزارهای زبانی‌ای گفته می‌شود که به واسطهٔ آنها گوینده می‌تواند انسجام تجربی و بینافردی گفتمان را نشان دهد»، در حالیکه پیوستگی پدیده‌ای ذهنی است و به همین دلیل «نمی‌توان آن را به همان شیوه‌ای تعیین کرد که انسجام را شناسایی می‌کنیم یا کمّیتش را تعیین می‌نماییم» (تامپسون، ۲۰۱۴: ۲۱۵). از منظر بوم‌شناختی، فرانقش متنی بدین معناست که بند می‌تواند فرانقش‌های تجربی و بینافردی را

به بافت ارتباط دهد و ویژگی بوم‌شناختی را از دیدگاه متنی بازنمایی کند، و این امر به‌طور عمده به واسطهٔ آغازگر بند و انسجام و پیوستگی تحقق می‌یابد.

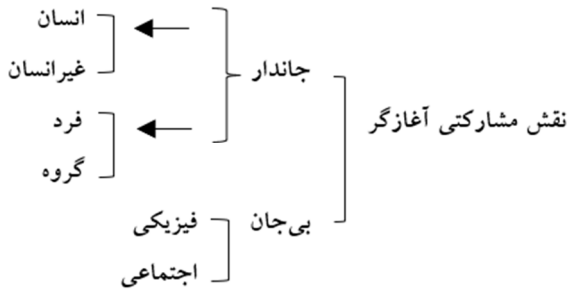
همان‌طور که در تصویر (۱۷) دیده می‌شود، نظام آغازگر بوم‌گرا گسترش یافته (هی و ما، ۲۰۲۰ الف: ۲۵). از منظر بوم‌زبان‌شناسی، ویژگی بوم‌شناختی بیش‌تر به عنصر بوم‌شناختی در آغازگر بند مربوط می‌شود. آغازگر را می‌توان به سه دستهٔ آغازگر ساده (simple theme)، آغازگر چندگانه (multiple theme) و آغازگر تلفیقی (conflated theme) تقسیم کرد. آغازگر ساده، شامل آغازگر تجربی است که از طریق نقش مشارکتی یا فرایند تحقق می‌یابد. آغازگر چندگانه شامل سه نوع ترکیب آغازگر است: نخست، آغازگر متنی و آغازگر تجربی؛ دوم، آغازگر بینافردی و آغازگر تجربی؛ سوم، آغازگر متنی، بینافردی و تجربی. در ارتباط با آغازگر تلفیقی نیز سه نوع ترکیب دیده می‌شود: یک. آغازگر متنی/ آغازگر تجربی؛ دو. آغازگر بینافردی/ آغازگر تجربی؛ سه. آغازگر متنی/ آغازگر بینافردی/ آغازگر تجربی.

تصویر ۱۷. نظام آغازگر بوم‌گرا
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۴۶)

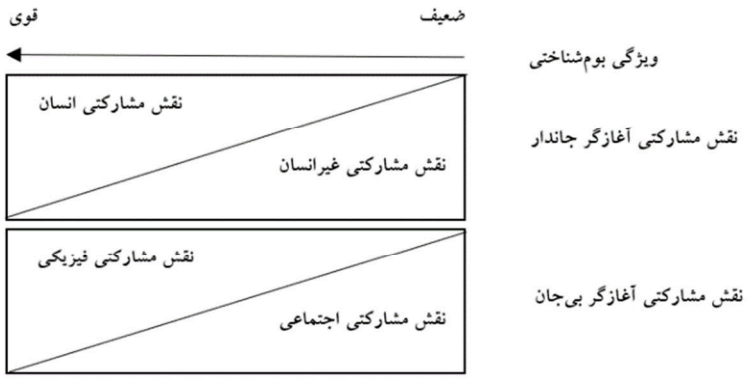
همان گونه که در تصویر (۱۸) ملاحظه می‌شود، تحلیل آغازگر نقش مشارکی از منظر بوم‌شناختی می‌تواند بیانگر ویژگی بوم‌شناختیِ نقطهٔ عزیمت، کانون و موضع گفتمان باشد (هی و ما، ۲۰۲: الف: ۲۶). آغازگر نقش مشارکتی را می‌توان در دو طبقهٔ جاندار و بی‌جان

جای داد. نوع جاندار به نوبهٔ خود از نظر مقولهٔ گونه‌ها دربردارندهٔ انسان و غیرانسان است. نقش مشارکتی از نقطه نظر شمار به فرد و گروه تقسیم می‌شود. در فرانقش متنی، «ویژگی بوم‌شناختی قوی» (strong ecological property) بدین معناست که عنصر بوم‌شناختی در بند برجسته شده است. «ویژگی بوم‌شناختی ضعیف» (weak ecological property) نیز ناظر است بر این که عنصر بوم‌شناختی در پس‌زمینه قرار گرفته. به عبارت دیگر، معانی تجربی و بینافردی مبنای قضاوت دربارهٔ ویژگی بوم‌شناختی گفتمان هستند اینکه آیا گفتمان بوم‌مفید، بوم‌ستیز یا برابربوم است، در حالی که معنای متنی نقشی تنظیم‌کننده در تحلیل گفتمان بوم‌گرا ایفا می‌کند.

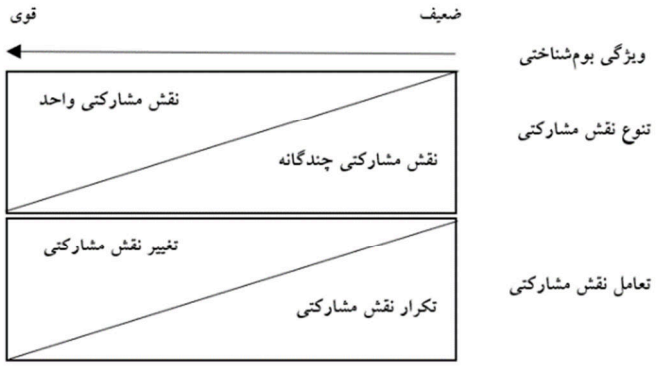
تصویر ۱۸. ویژگی بوم‌شناختی نقش مشارکتی آغازگر
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۴۷)

با استناد به تصویر (۱۹)، در گفتمان مربوط به زیست‌بوم طبیعی، موجودات غیرانسانی یا عناصر فیزیکی که نقش مشارکتی آغازگر را ایفا می‌کنند، حس بوم‌شناختی قوی‌تری را نسبت به انسان‌ها یا عناصر اجتماعی منتقل می‌کنند (هی و ما، ۲۰۲ الف: ۲۷).

تصویر ۱۹. ویژگی بوم‌شناختی نقش مشارکتی آغازگر در زیست‌بوم طبیعی
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۴۷)

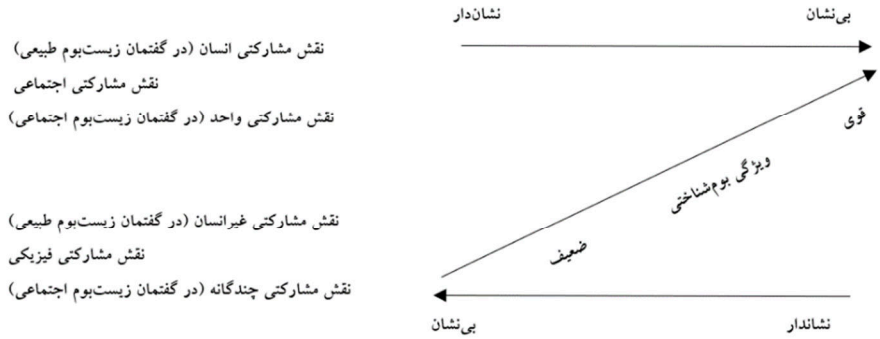
در گفتمان مربوط به زیست‌بوم اجتماعی، هر چه نقش مشارکتی آغازگرها تعاملی‌تر و متنوع‌تر باشند، حس بوم‌شناختی قوی‌تری را القا می‌کنند، همان گونه که در تصویر (۲۰) مشاهده می‌شود (هی و ما، ۲۰۲۰ الف: ۲۸). در مقابل، اگر نقش مشارکتی آغازگر تجربی در گفتمان بر یک عنصر واحد متکی باشد، ویژگی بوم‌شناختی آن ضعیف‌تر خواهد بود.

تصویر ۲۰. ویژگی بوم‌شناختی نقش مشارکتی آغازگر در زیست‌بوم اجتماعی

نقش مشارکتی آغازگر را می‌توان بر اساس ترتیب کلی بند در انواع اخباری، پرسشی و امری به آغازگر نشاندار (marked theme) و آغازگر بی‌نشان (unmarked theme) متمایز کرد. با استناد به تعریفی که پیش‌تر از نقش مشارکتی ارائه شد، نشانداری فقط به آغازگر تجربی

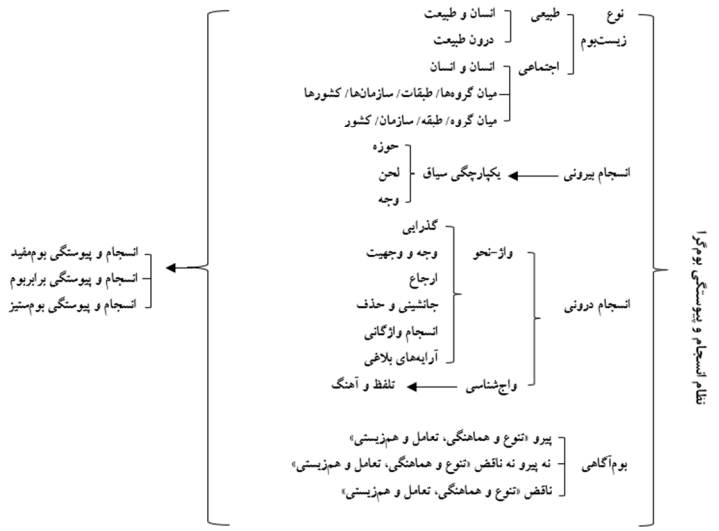
مربوط می‌شود. نقش مشارکتی آغازگر نشاندار به این معناست که عنصر نحوی کـه جایگـاه آغازگر تجربی را پر می‌کند، در موقعیت خاصی از ترتیب بند قرار گرفته است؛ در غیـر ایـن صورت، نقش مشارکتی آغازگر بی‌نشان خواهد بود. نقش مشارکتی آغازگر نشاندار می‌توانـد عنصر بوم‌شناختی را در گفتمان برجسته کند و آن را از اطلاعات پس‌زمینه متمایز سـازد، کـه این امر به قضاوت دربارهٔ ویژگی بوم‌شناختی گفتمان کمک می‌کنـد. بنـابراین، هنگـامی کـه نقش‌های مشارکتی با ویژگی‌های بوم‌شناختی قوی‌تر به عنوان آغازگر نشاندار عمل می‌کننـد، گفتمان را بوم‌گراتر می‌سازند. در تصویر (۲۱)، ویژگی بوم‌شناختی نقـش مشـارکتی آغـازگر نشاندار و بی‌نشان ارائه شده اسـت (هـی و مـا، ۲۰۲۰ الـف: ۳۰). در نتیجـه، نظـام آغـازگر بوم‌شناختی از بُعد فرانقش متنی برای تحلیل گفتمان بوم‌گرا کاربردی به نظر می‌رسد.

تصویر ۲۱. ویژگی بوم‌شناختی نقش مشارکتی آغازگر بی‌نشان/ نشاندار (هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۵۴)

نظام انسجام و پیوستگی بـوم‌شـناختی کـه در تصـویر (۲۲) ارائـه شـده، در چهـار بُعـد ربط‌دهنده (conjunctive) گسترش می‌یابـد: نـوع گفتمـان (discourse type)، انسـجام بیرونـی (external cohesion)، انسجام درونی (internal cohesion) و بوم‌آگاهی (هـی و مـا،۲۰۲۰ الـف: ۳۰). به همین ترتیب، در نخستین گام یعنی شناسایی نوع گفتمان، باید طبیعـی یـا اجتمـاعی بودن زیست‌بوم طبیعی مشخص شود. انسجام بیرونی به یکپـارچگیِ سـیاق یـا گونـهٔ زبـانی (register) دلالت می‌کند و سه شاخص حوزه (field)، لحن (tenor) و وجه (mode) گفتمـانی را دربرمی‌گیرد. انسجام درونی دربردارندهٔ دو بُعد عناصـر انسـجام (cohesive devices) یعنـی واژ–نحو (lexico-grammar) و آواشناسی (phonology) اسـت. بُعـد واژ–نحـوی بـه گـذاریی، وجه و وجهیـت، زمـان و جهـت، ارجـاع، جانشـینی و حـذف، ربـط، انسـجام واژگـانی و

آرایه‌های بلاغی دلالت می‌کند. منظور از بُعد واج‌شناسی، تلفظ و آهنگ کلام است که نقش مهمی در سازمان‌بندی و پیشبرد گفتمان دارند. بوم‌آگاهیِ «تنوع و هماهنگی، تعامل و همزیستی» مبنای قضاوت تصویر بوم‌شناختی گفتمان است. نکتهٔ شایان توجه این که معانی تجربی و بینافردی پیش‌نیاز تحلیل معنای متنی هستند. به سخن دیگر، نظام انسجام و پیوستگی بوم‌شناختی نمی‌توانند مستقل از نظام‌های گذرایی، وجه و ارزش‌گذاریِ تحلیل گفتمان بوم‌گرا عمل کند. سازوکار نظام انسجام و پیوستگیِ بوم‌شناختی از این قرار است: بر اساسِ پایاییِ سیاق یا گونهٔ زبانی، تحلیل‌گرانِ گفتمان در قدم نخست، حوزه، لحن و وجه گفتمانی را مشخص می‌کنند و در ادامه، قضاوت دربارهٔ ویژگی‌های بوم‌شناختیِ انسجام معنایی به واسطهٔ تحلیل گفتمانِ بوم‌گرایِ منابع درونی و بیرونی انسجام متن صورت می‌پذیرد. هنگامی که زنجیرهٔ انسجام و سیاق یا گونهٔ زبانی تابعِ بوم‌آگاهیِ «تنوع و هماهنگی، تعامل و همزیستی» باشند، انسجام و پیوستگی گفتمان، بوم‌مفید و با توسعهٔ زیست‌بوم هم‌ساز است. زمانی که زنجیرهٔ انسجام و سیاق یا گونهٔ زبانی، بوم‌آگاهی را نقض کنند، انسجام و پیوستگی از نوع بوم‌ستیز و برای توسعهٔ زبان زیان‌آور خواهد بود. وقتی زنجیرهٔ انسجام و سیاق یا گونهٔ زبانی نه از بوم‌آگاهی پیروی کنند و نه ناقض آن باشند، انسجام و پیوستگی برابربوم تلقی می‌شود.

تصویر ۲۲. نظام انسجام و پیوستگی بوم‌گرا

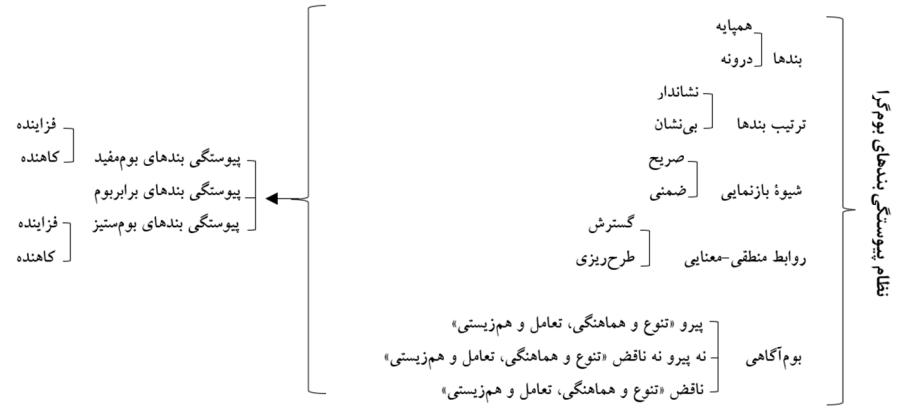
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۶۳)

۴.۳ چارچوب نظری برای تحلیل گفتمان بوم‌گرا: فرانقش منطقی

در دستور نقشگرای نظام‌مند، نظام منطقی به معانیِ هستی‌شناختیِ منابعِ منطقی در نظام زبان مربوط می‌شود و شامل دو زیرنظامِ پیوستگیِ بندها (taxis system) و نظام روابط منطقی–معنایی (Logico-semantic relation system) می‌شود (هالیدی و متیسن، ۲۰۱۴). به منظور کاربست این نظام در تحلیل گفتمان بوم‌گرا، باید از منظر بوم‌زبان‌شناسی بسط یابد و با مفهوم بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» همگرا شود. کتاب دو بعُد جدید به نظام پیوستگی بندها می‌افزاید، تصویر (۲۳)، ترتیب پیوستگی بندها و شیوهٔ بازنمایی (representation manner) (هی و چنگ، ۲۰۲۱: ۵۴). زبان‌های مختلف دارای الویت‌های خاصی برای ساخت‌های درونه و همپایه، توالی پیوستگی بندها و شیوهٔ بازنمایی که روابط بی‌نشان منطقی هستند؛ و ساخت‌های نشاندار، تأثیر مهمی در ویژگی بوم‌شناختیِ گفتمان دارند. بر اساس این بوم‌آگاهی، نظام پیوستگی بوم‌شناختیِ بندها نیز باید با دو زیرنظام رابطهٔ منطقی–معنایی توسعه یابد.

از منظر گسترش روابط در مورد بیان معنای مشابه، زمانی که بندها دارای پیوستگی درونه هستند، بند توضیحی (elaboration embedding clause) غالباً بند پایه را توصیف می‌کند؛ بند گسترش‌یافته به‌طور عمده حاوی اطلاعات تکمیلی است، و بند تقویتی معمولاً شیوه‌های محدودیت را نشان می‌دهد (هی و چنگ، ۲۰۲۱: ۵۴). از آنجا که از منظر دستوری، تمامی بندهای درونه نمی‌توانند به‌طور مستقل وجود داشته باشند، اهمیت معناییِ بند اولیه، بیش از بندهای درونه است. هنگامی که پیوستگی بندها از نوع همپایگی باشد، بند آغازی و بندهایی که در ادامه می‌آیند، از نظر وضعیت دستوری برابرند. با توجه به این که جایگاه کانون معنایی از زبانی به زبان دیگر (مثلاً در انگلیسی ابتدای بند و در چینی انتهای آن) و از بافتی به بافت دیگر متفاوت است، برجستگیِ معنایی بند نیاز به تحلیل‌های زبان‌شناسی خاص دارد. زمانی که گوینده پیوستگی بندیِ نشاندار را به کار می‌برد، معمولاً معانی خاص و مشخصی را می‌رساند، مثلاً تکمیل و تأیید؛ در چنین حالتی، توانایی بالقوهٔ ویژگی‌های بوم‌شناختی می‌تواند افزایش یابد. بازنمایی صریح همچون منطق نمادها که روابط منطقی را به وضوح در گفتمان آشکار می‌کند، بر میزان ویژگی‌های بوم‌شناختی اصلی نیز می‌افزاید. برعکس، بازنمایی ضمنی، مانند معنای معنی‌شناختی که در گرو استنباط مخاطب است، چون منجر به برداشت معانی متعددی می‌شود، میزان ویژگی بوم‌شناختی را کاهش می‌دهد. از بُعد رابطهٔ طرح‌ریزی (logical markers) (هی و چنگ، ۲۰۲۱: ۵۴): روابط

طرح‌ریزی در هر دو زبان انگلیسی و چینی مشروط به بازنمایی ضمنی است، باوجود این، در چینی گرایش بیش‌تری به کاربرد آن دیده می‌شود؛ ترتیب پیوستگی بند در هر دوی آنها مشابه است (هی و لیو، ۲۰۱۹: ۱۴). پیوستگی بندی نشاندار، همچون نقل قول مستقیم نیز می‌تواند موجب فزونی ویژگی بوم‌شناختی اصلی شود.

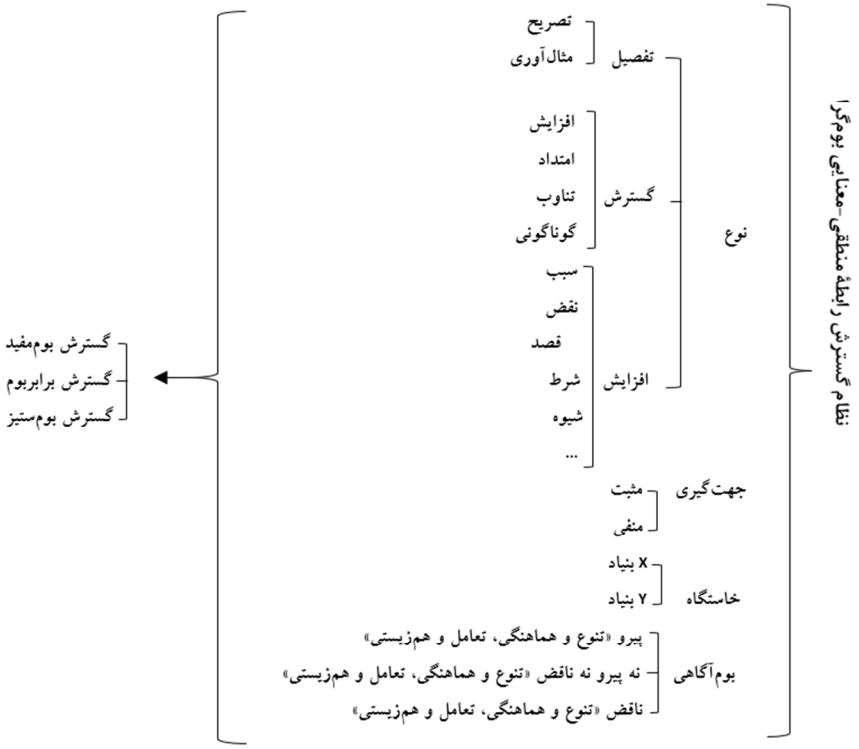
تصویر ۲۳. نظام پیوستگی بندهای بوم‌گرا

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۸۷)

با استناد به تصویر (۲۴)، بر اساس بوم‌آگاهی، نظام گسترش بوم‌شناختی محتوای گسترش را از دو بُعد جهت‌گیری (orientation) و خاستگاه (origination) گسترش بررسی می‌کند (هی و چنگ، ۲۰۲۱: ۵۵). جهت‌گیری گسترش به موضعِ مثبت یا منفی گوینده، نسبت به مولفه‌های بوم‌شناختی دلالت می‌کند؛ و خاستگاه گسترش معیاری است برای تحلیل‌گران گفتمان که به دو نوعِ طبیعت‌محور (nature-based) و انسان‌محور (human-based) در گفتمان زیست‌بومِ طبیعی و منفعت‌محور (interest-based) یا درست‌محور (righteousness-based) در گفتمان زیست‌بوم اجتماعی تقسیم می‌شود.

معیارهای قضاوت نظام گسترش بوم‌شناختی عبارتند از: گسترش بوم‌مفید که می‌تواند جهت‌گیریِ مثبتی نسبت به محتوای طبیعت‌محور یا درست‌محور داشته باشد و این به معنای همگرایی با بوم‌آگاهیِ «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» است؛ و گسترش بوم‌ستیز که به جهت‌گیری منفی به سمت انسان‌محوری یا منفعت‌محوری دلالت دارد و در این صورت، در تضاد با بوم‌آگاهی قرار می‌گیرد.

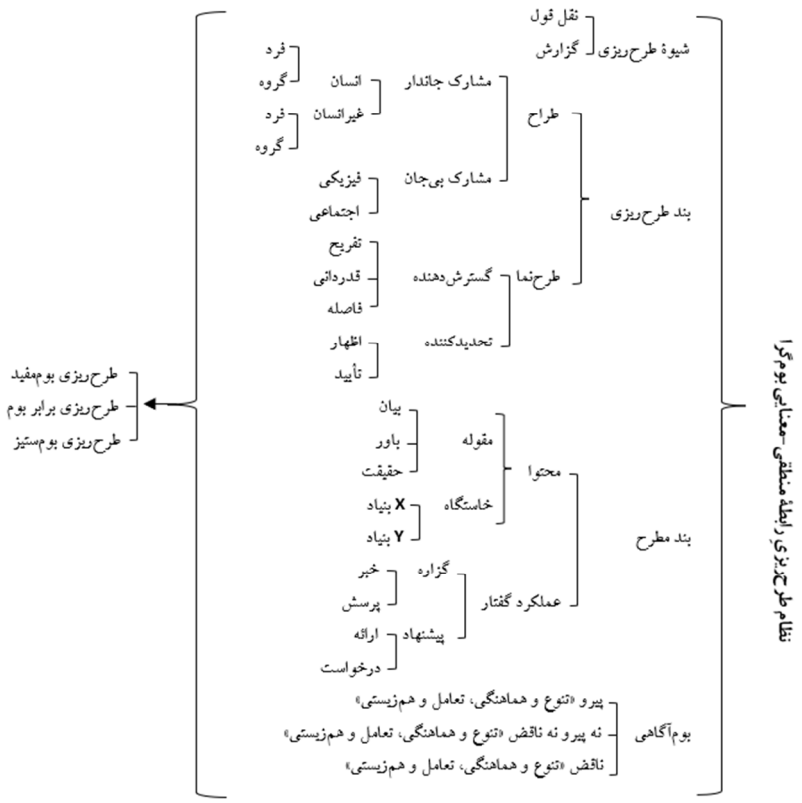
در چنین شرایطی، اگر رابطهٔ گسترش با بازنمایی صریح و یا پیوستگیِ بندیِ نشاندار باشد، میزان ویژگی بوم‌مفید افزایش می‌یابد؛ در غیر اینصورت، اگر رابطهٔ گسترش با بازنمایی غیرصریح یا پیوستگیِ بندِ بی‌نشان باشد، میزان بوم‌مفیدی کاهش می‌یابد. به همین قیاس، گسترش بوم‌ستیز با نافرمانی از این بوم‌آگاهی، می‌تواند یا جهت‌گیری منفی نسبت به محتوای طبعیت‌محور و درست‌محور رائه دهد یا جهت‌گیری مثبت نسبت به محتوای انسان‌محور یا منفعت‌محور. بر این اساس، اگر رابطهٔ گسترش به وسیلهٔ بازنمایی صریح یا پیوستگیِ بندی نشاندار تحقق یابد، میزان ویژگیِ مخرب قوی‌تر و در غیر این صورت، ضعیف‌تر خواهد بود. گسترش برابربوم نسبت به این بوم‌آگاهی خنثی یا بی‌طرف است.

تصویر ۲۴. نظام گسترش رابطهٔ منطقی-معنایی بوم‌گرا

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۸۹)

بر اساس تصویر (۲۵)، در تحلیل گفتمان بوم‌گرا، سه بُعد جدید به نظام طرح‌ریزی اضافه شده است: نقش‌های طرح‌ریزی (projector roles)، طرح‌نماها (projecting marker) و جهت‌گیری طرح‌ریزی (projecting orientation) (هی و چنگ، ۲۰۲۱: ۵۷). در تحلیل بند طرح‌ریزی، هم طراح و هم طرح‌نما باید مورد توجه قرار بگیرند. نخست، مقوله‌بندیِ بوم‌شناختیِ طراحان همانند نقش‌های مشارکتی است که پیش‌تر به آنها اشاره شد. میزانِ ویژگی بوم‌شناختی، بر اساس انتخاب نقش‌های طرح‌ریزی متفاوت خواهد بود: به‌طور کلی، طراحان غیرانسان و فیزیکی، گفتمان زیست‌بوم طبیعی را پیش می‌برند؛ در حالیکه طراحان گروه‌ها و جوامع انسانی به گفتمان‌های زیست‌بوم اجتماعی رونق می‌بخشند. افزون بر این، با استناد به نظام تعامل بوم‌شناختی، پنج دسته طرح‌نما وجود دارد (هی و ما، ۲۰۲۰؛ وی، ۲۰۲۱) که سه مورد از آنها گسترش‌دهنده (تفریح، قدردانی و فاصله) و دو مورد باقی‌مانده تحدیده‌کننده (بیان و تأیید) هستند. طرح‌نماها می‌توانند موضعِ فردیِ گوینده را منعکس کنند که به نوبهٔ خود ارزش بوم‌شناختی نهفته در گفتارش را آشکار می‌نماید. در بند طرح‌ریزی، محتوا به سه دستهٔ کنش بیانی (locution)، باور (idea) و حقیقت (fact)؛ و عملکرد گفتار به دو نوع گزاره (proposition) و پیشنهاد (proposal) تقسیم می‌شود. ویژگی بوم‌شناختی باید با توجه به جهت‌گیری طرح‌ریزی ارزیابی گردد، این که آیا در گفتمان زیست‌بوم طبیعی، طبیعت‌محور است یا انسان‌محور؛ و در گفتمان زیست‌بوم اجتماعی، منفعت‌محور است یا درست‌محور. معیارهای قضاوت طرح‌ریزی بوم‌شناختی بدین قرار است: طرح‌ریزی بوم‌مفید، رابطه‌ای منطقی است با طرح‌نمای حمایت‌کننده از محتوای طبیعت‌محور یا درست‌محور که با بوم‌آگاهیِ «تنوع و هماهنگی، تعامل و هم‌زیستی» مطابقت دارد، یا رابطه‌ای منطقی ناسازگاری است با طرح‌نماهای ناقض محتوای انسان‌محور یا منفعت‌محور که در تقابل با بوم‌آگاهی قرار می‌گیرند. طرح‌ریزی بوم‌ستیز رابطهٔ منطقی است با طرح‌ریزی طرح‌نماهای مخالف با محتوای طبیعت‌محور یا درست‌محور که با این بوم‌آگاهی مطابقت می‌کند و یا رابطهٔ منطقیِ مخالف با طرح‌نماهای موافق با محتوای انسان‌محور یا منفعت‌محور همسویی دارد. افزون بر این، طرح‌ریزی برابربوم، رابطه‌ای منطقی است با طرح‌نماهای خنثی نسبت به محتوای طرح‌ریزی‌ای که نسبت به بوم‌آگاهی بی‌تفاوت است.

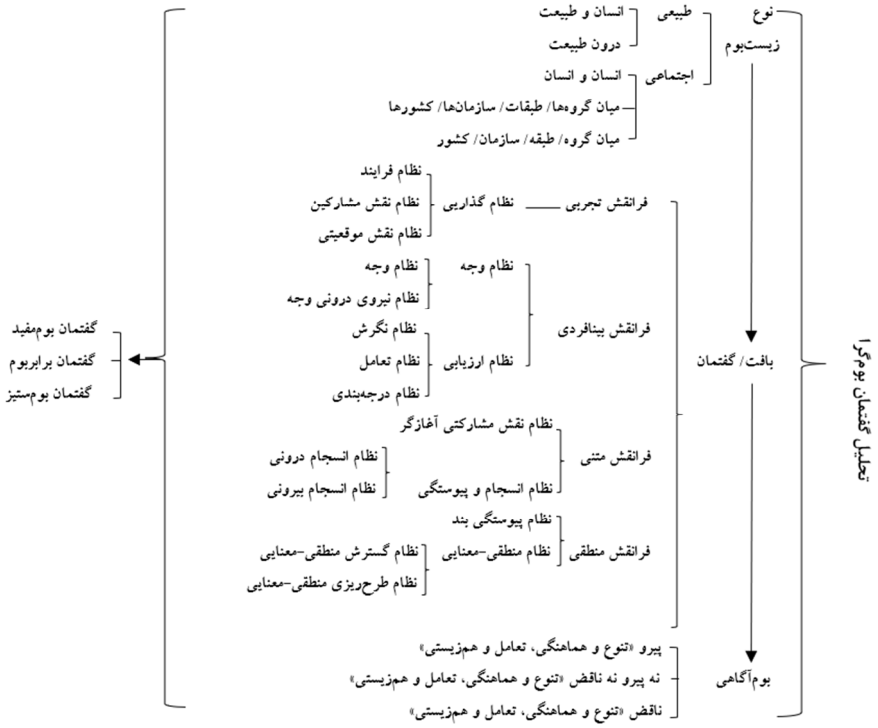
تصویر ۲۵. نظام فرافکنی رابطهٔ منطقی-معنایی بوم‌گرا
(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۹۵)

۴. نتیجه‌گیری

نظریهٔ تحلیل گفتمان بوم‌گرا، چارچوبِ نظری و رویکردی تحلیلی در اختیار پژوهشگران بوم‌زبان‌شناسی می‌گذارد که به تحقیق در باب ویژگی‌های بوم‌شناختی گفتمان می‌پردازند. این رویکرد، با استناد به اصول بنیادین زیست‌بوم و بوم‌آگاهی «تنوع و هماهنگی، تعامل و همزیستی»، فرانقش‌های دستور نقشگرای نظام‌مند، یعنی فرانقش تجربی، بینافردی، متنی و منطقی را گسترش می‌دهد. افزون بر این، به نظام‌های گذاریی، وجه و ارزیابی، آغازگری، انسجام و پیوستگی، و منطقی از منظر بوم‌زبان‌شناسی ساختار می‌بخشد. تصویر (۲۶)، چارچوب جامع تحلیل گفتمان بوم‌گرا را توضیح می‌دهد؛ چارچوبی که بر بنیان‌های نظری پیش‌گفته استوار است و می‌کوشد زبان را در مقام پدیده‌ای درهم‌تنیده با زیست‌بوم آدمی و

طبیعت پیرامونش درک کند. این نظریه با عبور از مرزهای متعارف دستور نقشگرای نظام‌مند و با افزودن مفهوم بوم‌آگاهی که برگرفته از سنت‌های فلسفی شرق است، دریچه‌ای تازه به مطالعات زبانی می‌گشاید.

اگرچه مدت زمان زیادی از معرفی نظریهٔ تحلیل گفتمان بوم‌گرا نمی‌گذرد، اما هم‌زمانی آن با بحران‌های فزایندهٔ زیست‌محیطی، بستر مناسبی برای گسترش آن در حوزه‌های گوناگون زبان‌شناسی، ادبیات و حتی رسانه فراهم آورده است. از جمله برجسته‌ترین قابلیت‌های این رویکرد، توانایی آن در بازشناسی گفتمان‌های ناسازگار با زیست‌بوم است که یا در تضاد با اصول بوم‌شناختی‌اند یا به بازتولید نگرش‌های ناپایدار زیست‌محیطی می‌انجامند. از همین‌رو، تحلیل گفتمان بوم‌گرا می‌تواند نقشی چشمگیر در افزایش آگاهی‌های بوم‌شناختی و اصلاح رفتارهای انسان نسبت به محیط زیستش داشته باشد.

تصویر ۲۶. چارچوب نظری تحلیل گفتمان بوم‌گرا

(هی و همکاران، ۲۰۲۱: ۳۰۶)

پی‌نوشت‌ها

۱. این واژه ترکیبی است از eco به معنای مربوط به محیط‌زیست یا زیست‌بوم و sophy به معنای دانش یا شناسی؛ و به مفهومی اشاره دارد که به دانش و حکمت بوم‌شناختی و بوم‌گرایی تعلق دارد. این واژه در برخی از متون فلسفی به دیدگاهی از هم‌زیستی، تعامل و حفظ تعادل بوم‌شناختی اشاره دارد. در نتیجه، برای معادل‌سازی این واژه در زبان فارسی می‌توان معادل‌های بوم‌آگاهی، بوم‌دانش، بوم‌حکمت و حکمت بوم‌شناختی را را پیشنهاد داد که جملگی می‌کوشند تا معنای فلسفی و علمی این واژه را به گونه‌ای منتقل کنند که بیانگر ارتباط انسان با محیط زیست و نیاز به حفظ تعادل بوم‌شناختی باشد.

۲. در اینجا ترتیب ویژگی بوم‌شناختی از بالا به پایین عبارت است از بوم‌مفید-بوم‌ستیز-برابربوم

۳. در تصاویر ۴ تا ۸ ابرو ({) به معنای «و» و گوشه ([)به معنای «یا» است.

کتاب‌نامه

آبشیرینی، اسد، صالحی مازندرانی، محمدرضا؛ جوکار، منوچهر و حیات داوودی، فاطمه (۱۴۰۱)، «نقد و تحلیل بوم‌گرایی داستان اهل غرق منیرو روانی‌پور با نگاهی به گفتمان قدرت»، *متن‌پژوهی ادبی*. س. ۲۶، ش. ۹۴. ۷-۳۳.

اسکویی، نرگس (۱۳۹۹)، «تحلیل گفتمان محیط‌زیستی رمان دکتر داتیس با تکیه بر نقد بوم‌گرا». *پژوهش‌های ادبی*، س. ۱۷، ش. ۶۷. ۹-۲۸.

کرمی‌چمه، یوسف و هدایتی‌زاده، هاجر (۱۴۰۲)، «گفتمان بوم‌گرایی در آثار علی اشرف درویشیان (مطالعهٔ موردی: مجموعه داستان‌های آبشوران و همراه آهنگ‌های بابام)»، *تحلیل گفتمان ادبی*، س. ۱، ش. ۱. ۱۱۱-۱۳۱.

Bang, Jørgen Christian, & Døør, Jørgen (2007), *Language, Ecology and Society: A Dialectical Approach*, London: Bloomsbury.

Cheng, Ming (2022), 'Theoretical Framework for Ecological Discourse Analysis: A Summary of *New Developments of Ecological Discourse Analysis*', *Journal of World Languages*, 8 (1), 188-226.

Couto, Hildo Honorió do (2014), 'Ecological Approaches in Linguistics: A Historical Overview', *Language Science*, 41. 122-128.

Fill, Alwin (1993), *Ökolingustik. Ein Einführung*, Tübingen: Narr.

Fill, Alwin & Mühlhäsler, Peter (2001), *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment*, London: Continuum.

Fill, Alwin & Penz, Hermine (2018), 'Ecolinguistics in the 21th Century: New Orientations and Future Directions', *The Routledge Handbook of Ecolinguistics*, Alwin F Fill & Hermine Pens (eds.), 437-443, New York: Routledge.

Halliday, Michael A. K. (1990), 'New Ways of Meaning: The Challenge to Applied Linguistics', *Journal of Applied Linguistics*, 6. 7-36.

Halliday, Michael A. K. & Matthiessen, Christian M. I. M. (2014), *Halliday's Introduction to Functional Grammar*, 4th Edition, London: Routledge.

Haugen, Einar Ingvald (1972), 'The Ecology of Language' *The Ecology of Language: Essays by Einar Haugen*, In Anwar S. Dil (ed.), 325-339, Stanford: Stanford University Press.

He, Wei (2021), 'Ecological Discourse Analysis: Further Development of the Hallidayin Model', *Foreign Language Education*, 42 (1). 20-27.

He, Wei, Gao, Ran & Liu Jiahuan (2021), *Shengati Huayu Fenxi Xinfazhan Yanjiu [New Developments of Ecological Discourse Analysis]*, Beijing: Tsinghua University Press.

He, Wei & Liu, Jiahuan (2020), 'Diversity and Harmony, Interaction and co-existence: Construction and Development of Ecosophy', *Shandong Foreign Language Teaching*, 41 (1). 12-24. [in Chinese]

He, Wei & Ma, Zijie (2020), 'Appraisal System from an Ecolinguistic Perspective', *Journal of Foreign Language*, 43 (1). 48-58. [in Chinese]

He, Wei & Ma, Zijie (2020a), Theme System from an Ecolinguistic Perspective, *Foreign Languages in China*, 17 (4). 23-32. [in Chinese]

He, Wei & Ma, Zijie (2020b), 'Cohesion and Coherence System from an Ecolinguistic Perspective', *Journal of Beijing International Studies University*, 42 (2). 26-45. [in Chinese]

He, Wei & Wang, Minchen (2019), 'A Contrastive Study of English and Chinese Clause Structure', *Journal of Shanghai Jiao Tong University*, 27 (3). 116-137. [in Chinese]

He, Wie & Wei, Rong (2018a), 'Diversity and Harmony, Interaction and c0-existence-Theoretical Framework for Ecological Discourse Analysis', *Foreign Language Research*, 41 (6). 28-35. [in Chinese]

He, Wie & Wei, Rong (2018b), 'The Paradigm of Discourse Analyses and the Theoretical Foundation of Ecological Discourse Analysis', *Contemporary Rhetoric*, 37 (5). 63-73. [in Chines]

Huang, Guowen & Zhao, Ruihua (2021), 'Harmonious Discourse Analysis: Approaching Peoples' Problems in a Chinese Context', *Language Science*, 85. 1-19.

LeVasseur, Todd (2015), 'Defining 'ecolinguistics?': Challenging Emic Issue in an Evolving Environmental Discipline', *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 5. 21-28.

Martin, James R. & White, Peter R. R. (2005), *The Language of Evaluation: Appraisal in English*, London: Palgrave Macmillan.

Mühlhäsler, Peter (2003), *Language of Environment, Environment of Language: A Course in Ecolinguistics*, London: Battlebridge.

Penz, Hermin and Fill, Alwin (2022), 'Ecolinguistics: History, Today, and Tomorrow', *Journal of World Languages*, 8 (1), 232-253.

Sapir, Edward (2001) [1912], 'Language and Environment', *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment*, In Alwin Fill and Peter Mühlhäsler (eds.), 13-23, London: Continuum.

Steffen, Sune V. & Fill, Alwin (2014), 'Ecolinguistics: The State of the Art and Future Horizons', *Language Science*, 41. 6-25.

Stibbe, Arran (2015), *Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories We Live By*, London: Routledge.

Trampe, Wilhelm (2018), 'Euphemisms for Killing Animals and Other Forms of Their Use', *The Routledge Handbook of Ecolinguistics*, In Alwin F Fill & Hermine Pens (eds.), 325-341, New York: Routledge.

Trim, Jogn L. M. (1959), 'Historical, Descriptive and Dynamic Linguistics', *Language and Speech*, 2 (1). 9-25.

Voegelin, Carl F. & Voegelin, Florence M. (1964), 'Languages of the World: Native American Fascicle One', *Anthropological Lingusitics*, 6 (6). 1-149.

Voegelin, Carl F., Voegelin, Florence M. & Schutz Jr, Noel W. (1967), 'The Language Situation in Arizona as Part of the Southwest Culture Area', *Studies of the Southwestern Ethnolinguistics: Meaning and History in the Languages of the American Southwest*, In Dell H. Hymes & William E. Bittle (eds.), 403-451, The Hauge & Paris: Mouton.

Wu, Yina (2018), 'Ecological Discourse Analysis', *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 181, 646-649.

Zhang, Ruijie & He, Wei (2020), 'Human-Nature Relationships in Experiential Meaning: Transitivity System of Chinese from an Ecolinguistc Perspective', *Journal of World Languages*, 6 (3). 217-235.

Zhou, Wenjuan (2021), 'Ecolinguistics: A Half-Century Overview', *Journal of World Languages*, 7 (3). 461-482.